

55. заседание

Петък, 28 март 1924 г.

(Открито отъ подпредседателя Н. Найденовъ, въ 15 ч. 45 м.)

Председателстващъ Н. Найденовъ (Звъни): Моля г. секретаря да провъри по списъка присъстваващитъ г. г. народни представители.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. ст): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствували народнитъ представители: Бозвелиевъ Константинъ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Ганевъ Венелинъ, Георгиевъ Доддо, Господиновъ Христо П., Димитровъ Парашкевъ, Димитровъ Тодоръ, Димитровъ Христо, Дончевъ Георги, Драгановъ Пънто, Думановъ Тончо, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Желъзовъ Петъръ, Ивановъ Пани, Йоловъ Прокопи, Кабакчиевъ Христо, Киселовъ Христо, Колевъ Михаилъ Моневъ, Кормановъ д-ръ Найденовъ, Кръстевъ Захари, Манафовъ Христо, Мишайковъ Димитъръ, п. Николовъ Маринъ, Панайотовъ Тодоръ, Продановъ Господинъ, Пъевъ Георги Т., Робевъ Йосифъ, Стефановъ Петъръ, Страшимировъ Тодоръ, Тарашмановъ Никола, Терзиевъ Иванъ, Търпановъ Петко и Шерифовъ Ахмедъ Фазълъ)

Председателстващъ Н. Найденовъ: (Звъни) Отъ 247 души народни представители присъствуватъ 133. Понеже има законното число народни представители споредъ правилника, обявявамъ заседанието за открито.

Преди да пристъпимъ къмъ дневния редъ, имамъ да направя нѣкои съобщения, на първо мѣсто за отпускигъ, които председателството е разрешило на нѣкои народни представители, а именно:

На г. Станчо Стояновъ — 9 дни;
На г. Димитъръ Тодоровъ — 3 дни;
На г. Адамъ Нейчевъ — 7 дни;
На г. Стефанъ Гозевъ — 8 дни;
На г. Пендю Стойчевъ — 10 дни;
На г. Дѣлчо Тодоровъ Гоговъ — 1 денъ;
На г. Прокопи Йоловъ — 2 дни;
На г. Георги Т. Пъевъ — 2 дни;
На г. Върбанъ Николовъ — 6 дни;
На г. Тончо Величовъ — 10 дни;
На г. Петъръ Пенчевъ — 6 дни;
На г. Стефанъ Чолаковъ — 6 дни;
На г. Грую Тодоровъ — 6 дни;
На г. Александъръ Пиронковъ — 1 денъ;
На г. Михаилъ Моневъ — 6 дни;
На г. Стефанъ Чакъртовъ — 15 дни;
На г. д-ръ Найденовъ Кормановъ — 1 денъ и
На г. Пани Ивановъ — 5 дни.

Г. г. народни представители! Има още нѣколко заявления за отпуски, но понеже исканиятъ отпускъ отъ тѣзи г. г. народни представители превишава 20 дни — предвидения въ правилника максимумъ, който председателството може да разреши — необходимо е вашето съгласие, за да имъ бжде разрешенъ този допълнителенъ отпускъ.

Народниятъ представителъ г. Бончо Тотковъ моли да му се разреши 10-дневенъ отпускъ по домашни причини. Ползувалъ се е презъ тази сесия съ 13 дни отпускъ. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ 10-дневенъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Андрей Ляпчевъ иска 47 дни отпускъ по служебна работа. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Койчо Петровъ иска 15 дни отпускъ по домашни причини. Ползувалъ се е досега съ 10 дни отпускъ. Моля онѣзи г. г. народни предста-

вители, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Лачо Недѣлковъ моли да му се разреши 3-дневенъ отпускъ. Ползувалъ се е досега съ 18 дни. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Велико Стефановъ иска 8 дни отпускъ по болезнени причини. Ползувалъ се е досега съ 16 дни отпускъ. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Господинъ Продановъ моли да му се разреши 5-дневенъ отпускъ, понеже трѣбвало да се яви като свидетелъ предъ Бургазкия окръженъ съдъ. Ползувалъ се е досега съ 20 дни отпускъ. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши на г. Продановъ исканиятъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Народниятъ представителъ г. Василъ Парасковъ моли да му се разреши 10-дневенъ отпускъ по важни домашни причини. Ползувалъ се е досега съ 20 дни. Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши на г. Василъ Парасковъ 10-дневенъ отпускъ, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Н. Кемилевъ (д. ст) и др.: Малцинство е.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Не забелѣвахъ; ще повтора гласуването.

Моля онѣзи г. г. народни представители, които сж съгласни да се разреши 10-дневенъ отпускъ на народния представителъ г. Василъ Парасковъ, да вдигнатъ рѣка. Меншество, Събранието не приема.

Съобщавамъ на г. г. народнитъ представители, че сж постъпили следнитъ законопроекти и питания:

Отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда — предложение за приемане на държавна служба минния инженеръ Евгени Павловичъ Неполойчицки, руски подданикъ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за признаване права на индустриална концесия за производство на захаръ на Чарлъзъ Б. Андрюсъ и за захаръ на Димитъръ Байновъ.

Отъ сѣщото министерство — законопроектъ за признаване права на акционерното дружество „Крумово“.

Отъ Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве — законопроектъ за признаване за лѣкарска и магистерска служба прослуженото време презъ войната 1915—1918 г. на онѣзи лѣкари и аптекари, които като студенти медици и помощникъ-аптекари сж излизали въ лѣкарски дѣлжности и аптечни служби.

Постъпило е питане отъ кулския народенъ представителъ г. Георги Косовски до г. министра на войната, съ което иска да му се отговори: „дали му е известно, че на нѣкои мѣста въ страната — а може би и да е общо нареждането — околийскитъ началници официално, чрезъ окръжни предписания до селскитъ кметове сж заповѣдали на последнитъ, подъ страхъ на наказание, да не издаватъ на младежи членове или съмишленици на Българския земеделски народенъ съюзъ удостоверения за постъпването имъ на служба въ армията, жандармерията и пограничната стража, подъ предлогъ, че Българскиятъ земеделски народенъ съюзъ билъ организация, която работила за измѣнението на държавния строй и че неговитъ членове или

съмишленици се били домогвали да влѣзатъ въ казармата не да служатъ на отечеството, а съ целъ да засиятъ редоветъ на разрушителнитѣ елементи въ казармата. Понататкъ въ втората и третата точка допълва се това питане въ смисълъ, какви мѣрки е взелъ г. министрътъ на войната, ако му е известно това, или ако не му е известно — да направи нужнитѣ разпореждания, за да проучи въпроса. Това питане ще бѣде съобщено на г. министра на войната, за да отговори, съгласно правилника.

Постъпило е сѣщо така едно питане отъ народния представител г. Кръстю Пастуховъ съ следното съдържание: (Чете) „Моля г. министръ-председателя и г. министра на вътрешнитѣ работи да ми отговорятъ въ едно скоро време на питането: защо е уволненъ председателятъ на Софийската общинска комисия Иванъ Площакъвъ, както и други нѣкои членове, и по какви съображения сѣ назначени и преназначени въ общинската комисия само лица, числящи се въ една политическа групировка?“ И туй питане ще бѣде сѣщо така съобщено на респективния министръ за да отговори по реда, предвиденъ въ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание.

Ц. Братановъ (с. д.): Г. председателю! Преди две седмици деюзирахъ питане по цвеклопроизводителния въпросъ. Този въпросъ е спешенъ. Азъ моля да ми се отговори, защото сега се водятъ преговори между цвеклопроизводителитѣ и захарнитѣ фабрики, времето минава и една грамдна частъ отъ нашето земеделско население е поставено въ едно тревожно положение. Правителството трѣбва да вземе мѣрки на една или на друга страна. Този въпросъ трѣбва да се разреши; той не трѣпи никакво отлагане. И азъ моля г. министръ-председателя и г. министра на финанситѣ, които сѣ осведомени по този въпросъ, да ми отговорятъ, за да чуе Народното събрание, какво мисли да направи правителството по този въпросъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министръ-председателятъ.

Министръ-председателя А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Питането на г. Братановъ е отправено къмъ г. министра на земеделското. Г. министрътъ на земеделското е боленъ. Той имаше желание да отговори отдавна на това питане, но ако досега не се е отговорило, това е въ интереса на самата работа. Народниятъ представител г. Братановъ да има по-голямо търпение. Правителството изпълнява своята длъжностъ. То е заявило дето трѣбва, че нѣма да остави този въпросъ на произвола. Заявило е и нѣщо повече — че ще вземе страната на икономически слабия. Повече отъ това не мога да кажа, защото преговоритѣ сѣ въ течение, желателно е да се свършатъ по взаимно споразумение, и въ интереса на самитѣ преговори е да не се приказва повече. Това мога да кажа.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Преди да пристѣпимъ къмъ разглеждане на въпроситѣ отъ дневния редъ, г. министръ-председателятъ има да направи едно съобщение, за което му давамъ думата.

Министръ-председателя А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Съобщението, което ще ви направи, трѣбваше, може би, да го направя въ края на заседанието. Но тъй като не зная дали ще мога да дочакамъ края на заседанието, защото имамъ и друга работа, азъ сметнахъ за нужно да направя това съобщение сега.

Днесъ е последниятъ денъ на редовната сесия, а тъй като нашата работа далечъ още не е привършена, става нужда да се продължи сесията съ още известно време. Въз основа на чл. 129 отъ конституцията, съ докладъ отъ 27 мартъ азъ поискахъ съгласието на Негово Величество да продължимъ сесията до 8 май, и съ указъ № 6 отъ 28 мартъ, издаденъ въ София, сесията се продължава до 8 май. Ще прочета и самия указъ: (Чете)

„У К А З Ъ

№ 6.

НИЕ БОРИСЪ III

съ Божия милостъ и народната воля

Царь на българитѣ.

По предложение на Нашия председателъ на Министерския съветъ, министръ на народното просвѣщение, предствено Намъ съ доклада му отъ 27 мартъ т. г. подъ № 567 и въз основа на чл. 129 отъ конституцията,

постановихме и постановяваме:

I. Да се продължатъ заседанията на първата редовна сесия на XXI-го обикновено Народно събрание до 8 май включително т. г.

II. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на Нашия председателъ на Министерския съветъ, министръ на народното просвѣщение.

Издаденъ въ гр. София на 28 мартъ 1924 г.

Борисъ III.

Приподписалъ,

Председателъ на Министерския съветъ,
министръ на народното просвѣщение: **Ал. Цанковъ.**“

Това съобщение имахъ да направя, за да се знае. Вихъ молихъ, обаче, народното представителство да бѣде по-редовно въ посещението на заседанията и да не става това, което стана вчера и онзи денъ — по нѣмане кворумъ да вдигаме заседанията на Камарата, преди да изчерпимъ дневния редъ. Отправялъ съмъ много пъти тая молба, отправямъ я пакъ, и моля народното представителство да бѣде по-мѣстата си, да се прекратятъ отпускатѣ, за да можемъ да свършимъ работата, която ни предстои. Съ тая молба свършвамъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представител г. Кръстю Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Г. г. народни представители! Ползувамъ се отъ прочитането на указа за продължение сесията на Народното събрание, за да обърна вниманието преди всичко на правителството да се изправи една грѣшка, която почна да се върши отъ нѣколко години насамъ — една грѣшка, несъобразна съ конституцията. Споредъ конституцията, заседанията на Камарата почватъ отъ 15 октомврий и свършватъ на 15 мартъ следующата година. Обаче въ 1916 г. Радославовото правителство имаше причини, поради процеса на деклозиерититѣ, да сметне началния срокъ на сесията, вмѣсто 15 октомврий, 28 октомврий, до която дата очакваше се, че сѣдътъ ще произнесе своята присѣда и, следователно, не ще могатъ да участвуватъ въ Парламента въ него моментъ ония депутати, които се бѣха отделили отъ болшинството на Радославовъ. Оттогава тази практика продължава, като я мотивиратъ съ това, че по стария календаръ 15 октомврий, респ. 15 мартъ, отговарял на 28 октомврий и 28 мартъ. Преди две години, чини ми се, правителството на Стамболински се опита да промѣни датата и я съгласува съ конституцията, като свика Събраниято на уречения срокъ. Азъ мисля, че е време да оправимъ тази дата съгласно календара, понеже бромъ вече по новия календаръ и смѣтаме всички дати по него, безъ да ги обръщаме на какво се равняватъ по стария календаръ. Нека правителството си вземе бележка и заанапредъ свика Камарата на уречения срокъ — на 15 октомврий да се открива редовната сесия и да трае до 15 мартъ, а следъ това вече, ако трѣбва да се продължи, ще се продължи.

Ето защо, понеже всички лѣтобросия ставатъ все по новия календаръ, азъ ще моля и тукъ да се съобразимъ, за да не правимъ отклонение отъ общото правило, толкова повече, че мотивътъ, който карае нѣкога правителствата да промѣнятъ датата, вече не съществува. Моята дума е не за досега, а заанапредъ да се пазятъ датитѣ, както сѣ въ конституцията.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министръ-председателятъ.

Министръ-председателя А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Направихъ една грѣшка, която бързамъ да поправа. Съгласно чл. 129 отъ конституцията, азъ трѣбва да взема съгласието и на Народното събрание, за да могатъ да се продължатъ заседанията му. Затова моля да се смѣта, че указътъ е прочетенъ следъ като и Народното събрание се съгласи — разбира се, ако се съгласи — да се продължи сесията.

К. Пастуховъ (с. д.): Трѣбваше вчера да искате съгласието на Народното събрание и тогава, въз основа на това съгласие, да се издаде указътъ.

Министръ-председателя А. Ц. Цанковъ: И вчера можехме да го искаме.

С. Костурнов (с. д.): Може и днесъ.

Министър-председател А. Ц. Цанков: Искахъ само да поправа тази грѣшка.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата на родниятъ представител г. Михаилъ Маджаровъ.

М. Маджаровъ (д. сг): Именно затуй искахъ думата, за да се поправи това опущение. Чл. 129 отъ конституцията, казва така: (Чете) „Редовнитѣ заседания на Събранието може да се продължатъ по взаимно съгласие на царя и Народното събрание“. Следователно, трѣбва и ние да дадемъ съгласието си, че тогава да стане напълно съобразно съ конституцията продължението на сесията.

К. Пастуховъ (с. д): Трѣбваше по-рано.

М. Маджаровъ (д. сг): Трѣбваше по-рано, но нищо.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Ония г. г. народни представители, които одобряватъ предложението за продължаване на сесията, съгласно предложението на г. министър-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Министър-председател А. Ц. Цанков: Да се смѣта, че следъ това се прочита указътъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Пристъпваме къмъ разглеждането точка първа отъ дневния редъ — трето четене на законопроекта за допълнение на чл. 125 отъ закона за опазване общественото здраве.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ прибавката, приета на второ четене)

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене законопроекта за допълнение на чл. 125 отъ закона за опазване общественото здраве, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

(Вж. приложение № 24, Т. II)

Пристъпваме къмъ втора точка отъ дневния редъ: трето четене на законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за ипотечния кредитъ при Българската народна банка.

Моля г. докладчика да го докладва.

Докладчикъ Г. Семерджиевъ (д. сг): (Прочита изцѣло законопроекта, заедно съ поправките и прибавките, приети на второ четене)

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ на трето четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за ипотечния кредитъ при Българската народна банка, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

(Вж. приложение № 25, Т. II)

Пристъпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за търговията съ външни платжни средства (девизи и банкноти).

Моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ Г. Семерджиевъ: (д. сг): Г. г. народни представители! Понеже г. министърътъ на финансите иска, да направимъ нѣкои измѣнения въ този законопроектъ, той е внесенъ въ комисията и утре ще бѣде разглежданъ отъ нея. Затова моля да не се разглежда сега, а да се разгледа въ утрешното заседание, когато комисията ще бѣде готова по него.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които сж съгласни да се остави разглеждането на този законопроектъ за идното заседание, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане на точка четвърта отъ дневния редъ — второ четене на законопроекта за признаване права на индустриална концесия за добиване и рафиниране на минерални масла и тѣхнитѣ деривати отъ нефтошисти на Алфредъ Халидей Джаксонъ, инженеръ, английски подданикъ отъ гр. Лондонъ.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ

за признаване права на индустриална концесия за добиване и рафиниране на минерални масла и тѣхнитѣ деривати отъ нефтошисти на Алфредъ Халидей Джаксонъ, инженеръ, английски подданикъ отъ гр. Лондонъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ заглавието на законопроекта така, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 1 вж. приложение № 23, Т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 1 така, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 2 — вж. приложение № 23, т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 2 така, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 3 — вж. приложение № 23, т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 3 тѣй, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 4 — вж. приложение № 23, Т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 4 отъ законопроекта така, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 5 — вж. приложение № 23, Т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 5 отъ законопроекта така, както се прочете отъ г. докладчика, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете чл. 6 — вж. приложение № 23, Т. I) Приетъ отъ комисията безъ измѣнение.

Министъръ Ц. Бобошевски: 1939 г. е погрѣшно, трѣбва да бѣде 1959 г.

Секретаръ Г. Терзиевъ (д. сг): Въмѣсто 1939 г. става 1959 г.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Моля ония г. г. народни представители, които приематъ чл. 6 отъ законопроекта така, както се прочете отъ г. секретаря, като вмѣсто 1939 г. стане 1959 г., да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Пристъпваме къмъ разглеждане на точка пета отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за допълнителни извънбюджетни (свръхсметни) кредити къмъ редовния бюджетъ на държавата за 1923/24 финансова година на обща сума 118.020.000 л.

Моля г. докладчика да прочете законопроекта.

Обандатъ се: Отсъствува.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Понеже г. докладчикътъ отсъствува, ще пристъпимъ къмъ разглеждане следующата точка шеста отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за обмѣняване всички касови бонове и банкноти, печалани въ Петроградъ, Берлинъ, Лайпцигъ, Мюн-

хенъ и Лондонъ, пуцани въ обръщение въ разни времена отъ Българската народна банка.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. сг): (Чете)

„ЗАКОНЪ

за обмѣняване всички касови бонове и банкноти, печатани въ Петроградъ, Берлинъ, Лайпцигъ, Мюнхенъ и Лондонъ, пуцани въ обръщение въ разни времена отъ Българската народна банка“.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Искамъ да ми се обясни, миналъ ли е законопроектътъ презъ финансовата комисия, разгледала ли го е тя и правени ли сж нѣкакви поправки, защото пристѣпва се къмъ четене на законопроектъ, безъ да се съобщи дали сж направени известни измѣнения на законопроекта, а и докладъ на комисията нѣмаме раздаденъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Щомъ законопроектътъ е поставенъ на второ четене, той е миналъ презъ комисията, но дали има измѣнения, г. докладчикътъ ще каже.

Докладчикъ Г. Семерджиевъ (д. сг): Законопроектътъ презъ комисията не е миналъ. Има едно измѣнение, което внася самъ г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ П. Тодоровъ: Има само една дребна редакционна поправка — нищо друго.

Докладчикъ Г. Семерджиевъ (д. сг): Като се е ималъ предъ видъ стария чл. 11 отъ закона за Българската народна банка, поставено е, че съ необмѣненитѣ бонове и банкноти ще се постѣпва по стария чл. 11, т. е. ще постѣпватъ въ приходъ на държавното съкровище. Послеже въ този промежутъкъ ние гласувахме новъ законъ за Българската народна банка и споредъ него необмѣненитѣ бонове и банкноти въ бъдаше ще отиватъ въ приходъ на Банката, г. министърътъ на финанситѣ внася измѣнените въ чл. 3 на законопроекта, който се измѣнява както следва: думитѣ „Съ необмѣненитѣ до тая дата касови бонове и банкноти се постѣпва съгласно чл. 11 отъ закона за Българската народна банка, като по тѣхъ сумата се внася съ вносенъ листъ на приходъ въ държавното съкровище“, се замѣняватъ съ думитѣ „отойността на необмѣненитѣ до тая дата касови бонове и банкноти, изброени въ чл. 1 на настоящия законъ, оставатъ за въ полза на държавното съкровище“, както бѣше стариятъ текстъ на чл. 11 отъ закона за Българската народна банка.

В. Георгиевъ (д. сг): Значи нѣма да се смѣтатъ печалба на Банката, нали?

Докладчикъ Г. Семерджиевъ (д. сг): Да.

С. Костурковъ (д. сг): Добре е — минаватъ като приходъ на държавното съкровище.

В. Георгиевъ (д. сг): Тогава нека се запише, че нѣма да бъдаатъ печалба на банката.

Министъръ П. Тодоровъ: Ще се използватъ за покриване на частъ отъ извънбюджетния разходъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Срокътъ е много късъ.

Н. Пастуховъ (с. д): Дайте съгласието си да бжде до 15 юний. Утре е 1 априлль.

С. Костурковъ (д. сг): Додето се промулира законътъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Наредданията сж направени отъ момента, когато е миналъ законопроектътъ въ Министерския съветъ. Оттогава има деветъ или десетъ месеца.

Х. Баралиевъ (с. д): Направени сж нареддания, но като нѣма законъ, всѣки се разтака.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Мисля, че разискванята ще бъдаатъ излизашни.

К. Пастуховъ (с. д): Искамъ думата.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Ще Ви я дамъ като Ви дойде редътъ. Законопроектътъ не е миналъ презъ комисията.

Министъръ П. Тодоровъ: Нека се гласува на второ четене.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Този законопроектъ вчера се прие безъ дебати, като че никой не обърна внимание на него, а сж засегнати грамадни интереси и ще получимъ много упрѣци като отидемъ долу, между народа. Този законопроектъ сега ще го гласуваме на второ четене, безъ да се е занимала финансовата комисия съ него. Това е нарушение на правилника, което смѣтамъ, че не трѣбва да го допуснемъ. Финансовата комисия ще трѣбва да прегледа законопроекта, може да приеме постановленията, които сж въ него, тъй както сж, но въ всѣки случай да проучи въпроса. Народното събрание не е решило законопроектътъ да мине направо на второ четене, безъ да се е занимавала съ него комисията, и затова правилникътъ трѣбва да се приложи. Ето защо по смѣстство на закона азъ се отказвамъ да говоря дотогава, докато не се разреши въпросътъ, трѣбва ли да бжде докладъ отъ комисията законопроектътъ или не.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Г. г. народни представители! Нѣма да полагамъ на гласуване предложението на г. Пждаревъ, защото съмъ длъженъ да върна законопроекта въ комисията, тъй като има такава решение.

Пристѣпваме къмъ разглеждане на т. 5 отъ дневния редъ — второ четене законопроекта за допълнителни извънбюджетни (сврѣхметни) кредити къмъ редовния бюджетъ на държавата за 1923/1924 финансова година на обща сума 118.020.000 л.

Моля г. докладчика да го прочете.

Докладчикъ Г. Семерджиевъ (д. сг): И този законопроектъ не е ходилъ въ комисията.

Председателстващъ Н. Найденовъ: По същитѣ причини разглеждането и на този законопроектъ ще отложимъ.

Министъръ П. Тодоровъ: Каква пужда има да се разглежда този законопроектъ отъ комисията? Това сж разходъ, които трѣбва да станатъ — нѣкои сж ангажирани, други сж станали.

С. Костурковъ (д. сг): Спешностъ трѣбваше да се иска вчера, сега не може.

Министъръ П. Тодоровъ: Азъ не мога да разбера какво ще се прави въ комисията, като не може да постави 1 милионъ повече или по-малко. Ако решите да отиде въ финансовата комисия за формалностъ, нѣмамъ нищо противъ, нека отиде, но безполезно е.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Решено е да отиде въ финансовата комисия.

Пристѣпваме къмъ точка седма отъ дневния редъ — одобрение предложението за постановленията на Министерския съветъ, съ които се разрешава на игумена на Св. Рилска Обитель да склучи договоръ съ дружеството „Българска горска индустрия“ за даване на концесия експлоатацията на риломонастирскитѣ гори.

Н. Пастуховъ (с. д): Моля, г. председателю, искамъ думата.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Върху какво искате думата?

Н. Пастуховъ (с. д): Върху точка 7. По предложението за одобрение постановленията на Министерския съветъ касателно рилскитѣ гори, имамъ да направя следното изявление, което смѣтамъ, че е законно.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Преди да се докладва предложението ли искате думата?

К. Пастуховъ (с. д.): Именно. Бихъ желалъ да зная минало ли е това предложение презъ комисията, понеже това е предложение, което не се гласува на второ и на трето четене, а следъ като се разисква, решава се окончателно. Та, споредъ мене, ще трѣбва — така е и законно, и парламентарно — това предложение предварително да мине презъ надлежната комисия, която да се произнесе по него и тогава да влѣзѣ въ Народното събрание. Другъ е въпросътъ, ако е законопроектъ, който ще се дебатира сега на първо четене, за да бъде приетъ по принципъ или отхвърленъ и следъ това вече ще върви въ комисията. За въпроси, които се разрешаватъ отъ Народното събрание окончателно на първо четене трѣбва да минаватъ презъ комисия, както напр. става съ прошенията, които разглеждаме всѣка седмица: предварително минаватъ презъ прошегарната комисия, която си казва мнението по тѣхъ и следъ това Народното събрание решава. Това става за да си улесни работата Народното събрание и да бъде въ пълна свѣтлина. Тѣй че, ако въпросното предложение не е минало презъ комисията на Народното събрание, азъ ще моля председателството да го извади отъ дневния редъ, да го препрати въ комисия и следъ това да се внесе въ Камарата. Това е единъ важенъ въпросъ, който се протека повече отъ десетъ години и въ който сж примѣсени толкова интереси и влияния, при разискванията на който ще трѣбва да чуемъ думи, които може-би публично не е удобно на нѣкои да ги заявяватъ въ Народното събрание, и споредъ това да определимъ нашата позиция. Още единъ мотивъ е това да настоявамъ, щото да премине презъ комисията и тогава да се разисква въ пленума на Събранието, както подобава.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Има думата г. министър-председателятъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Договорътъ между Рилската Св. Обитель и компанията е единъ договоръ действително частенъ, не отъ публиченъ характеръ. Участието на правителството въ този договоръ е само посредническо, и то следъ като нашиятъ предшественикъ в. Генуа бѣше взелъ ангажментъ предъ италианското правителство и предъ компанията да се ликвидира спорътъ между Рилската Св. Обитель и компанията. Този ангажментъ ние смѣтахме, че е задължителенъ и за насъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Какъ го е взелъ?

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Идете въ външното министерство и вижте какъ го е взелъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Не може така.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Ние, правителството, смѣтахме, че ще направимъ добре чрезъ своитъ представители, Министерството на земледѣлието и Външното министерство, да влѣземъ въ посредничество между дветѣ страни, и въ резултатъ на много дълги преговори се постигна едно съгласие, единъ договоръ, който е представенъ на Народното представителство за одобрение. Той ще бъде или одобренъ или отхвърленъ, не може да има две решения. Ако бъде отхвърленъ, едната и другата страна ще си тежатъ послѣдствията отъ това.

К. Николовъ (д. ст.): Предъ сѣдницата.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да, предъ сѣдницата. Обаче отъ проучванията, които се направиха, се вижда, че ще пострадатъ и единитъ и другитъ, не се знае само кой ще пострада повече. И затова дветѣ страни сметнаха — и Св. Синодъ прояви това желание, макаръ че игуменътъ упорствуваше — да се уреди този въпросъ доброволно и съ взаимно разбирање. Синодътъ имаше това желание и подпомагаше, съдействуваше на разбирателството чрезъ свои представители, и чакъ впоследствие, когато преговоритъ бѣха вече почти привършени, игуменътъ на Рилския манастиръ, по какви съображения не зная, заби една тревога съвсемъ неоснователна. Вѣрно е, че договорътъ представлява известенъ неизгоди, но той е многократно по-изгоденъ отъ първоначалния договоръ, отъ по-стария договоръ, и отъ онова, което Стамболийски бѣше обещалъ на компанията. Това мога да ви кажа по този въпросъ.

Г. Чешмеджиевъ (с. д.): Този договоръ не е по-добъръ; стариятъ на Стамболийски е по-добъръ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Въпросъ е дали е по-добъръ. Не знаете. Ако знаете, ще видите, че не е по-добъръ. Ще го разискваме. Да отиде въ комисията, нѣмамъ нищо противъ, но тя не може да измѣни нищо. Или ще го върне така, както е, или ако измѣни нѣщо, договорътъ ще падне.

К. Пастуховъ (с. д.): По взаимно съгласие, г. министре, ако договорившиятъ страни искатъ, не може ли да се измѣни? И азъ бихъ искалъ да зная интервенцията на правителството юридическа ли е или политическа? Азъ все допущамъ, че въ една комисия, когато се изслушватъ страниитъ — не ви правя сериозна оппозиция — възможно е компанията да направи нѣкои отстъпки, и ще направя, убеденъ съмъ въ това, и Народното събрание ще защити тогава по-добре интереситъ на Рилската Обитель. Защото, споредъ моето убеждение, договорътъ на Стамболийски е лошъ, вие сте направили нѣщо по-хубаво, но първоначалниятъ текстъ е съвършено лошъ. Азъ не хвърлямъ винага върху днешното правителство, защото зная, че до когато презъ м. октомврий 1921 г. Министерскиятъ съветъ решава да унищожи контракта, на 1922 г. Стамболийски и Райко Даскаловъ.

Председателстващъ Н. Найденовъ: Оставете подробноститъ, г. Пастуховъ!

К. Пастуховъ (с. д.): Позволете да кажа две думи.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Моля, моля, кажете.

К. Пастуховъ (с. д.): ... изхождайки отъ лично партизанскитъ интереси на своето управление, поематъ ангажментъ, унищожаватъ решението си, почватъ да действуватъ брутално и единъ видъ искатъ да изнасятъ Св. Синодъ или манастира. Сега работата е взела малко по-добъръ ходъ, но азъ съмъ убеденъ, че ако въпросътъ отиде въ комисията, може да стане нѣщо по-хубаво.

Най-после, азъ бихъ желалъ, както и всѣки единъ народенъ представителъ, да чуя съображенията, защото каквото и да говоримъ тукъ, има въпросъ на политическа интервенция, на влияние, на подтикване отъ тукъ отъ тамъ. Въпросътъ не е чисто юридически, не се касае до частно-правни интереси, които могатъ да бъдатъ защитени отъ сѣда, или както е първоначалниятъ текстъ на договора, манастирътъ има право, по свое усмотрение, да унищожи двора и да пропалчи заинтересованата страна въ сѣдницата да дини вреди и загуби.

К. Николовъ (д. ст.): Не е така г. Пастуховъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Така е. Ще видимъ дали не е така. Азъ съмъ чель договора и го помня хубаво, защото не съмъ билъ чиновникъ, помня, умътъ ми не ме е напусналъ. Въпросътъ си има своята история. Азъ моля г. министър-председателя да не се пристрастява по работи, които не засѣгатъ непосредствено управлението на сегашния кабинетъ, които не сж започнати отъ него и за които разрешение на които поне пълната отговорност не може да падне върху него, и да игнорира едно парламентарно правило, една традиция — да мине въпроса презъ комисията, за да го изучи тя. Комисията знае, че не може да прави измѣнения, а ще каже „да“ или „не“, но ние знаемъ, че както правителството е интервенирало, за да издействува малко по-добри условия, отколкото презъ 1922 и 1923 г. сж се опитвали да наложатъ на Св. Синодъ, може и сега да се постигнатъ нѣкои подобрения, а и най-малкитъ приготовления сж отъ полза за насъ, тѣй като, ако сме изнудени да приемемъ нѣщо, то поне да бъде въ по-малко щетата за държавата и нацията.

Нѣкой отъ сговориститъ: Нѣма нужда да отива въпросътъ въ комисията.

К. Пастуховъ (с. д.): Азъ моля да не ми се прави оппозиция. Когато дойде въпросътъ да се разгледа по същество, ние ще си кажемъ думата за и противъ. Но всѣки отъ васъ знае, че тукъ сж ангажирани грамадни обществени интереси, които не можемъ да ги хвърлимъ на въздуха и трѣбва да си кажемъ думата по тѣхъ. Пакъ може да се реши въпросътъ тѣй, както иска правителството, но той трѣбва да мине презъ комисията по Министерството на

правосъдието, на земледелието и на външните работи. Той е единъ важенъ въпросъ. Тукъ е въпросътъ за милиони и за единъ начинъ на изнудване на държавата отъ влияния посторонни и отъ чужда репресия все за доброто на България.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Комисията, която боравѣше съ този въпросъ, бѣше отъ висши магистрати, отъ касационни съдили, които бѣха привлѣчени да дадатъ своитѣ познания по добра воля, а не да предпришатъ въпроса. И ако ние поискаме да не се отива въ съдъ, но да се разбератъ дветѣ страни доброволно, чрезъ посрѣдничеството на правителството, то е, защото искаме именно да се предотврати единъ процесъ, отъ който казахъ, не се знае коя отъ странитѣ ще добие по-големѣ или най-големѣ изгоди. Загова предпoчeтохмe да вървимъ по този пътъ. Така че отговарямъ на г. Пастухова: комисията е отъ юристи, никакви политически мотиви нѣма, а има само едно добро желание да се избави Рилската Обителъ отъ единъ процесъ и отъ едно спиране на предприятието. Казахъ, че договорътъ може да не е най-изгоденъ, но все-таки, то е най-изгодното, което можахме да получимъ.

Иска се да отиде договорътъ въ комисията. Ако се иска това, за да се освѣтли комисията, ако тя мисли, че може да се направятъ нѣкои освѣтления върху въпроса, азъ не бихъ ималъ нищо противъ да отиде договорътъ тамъ, но нищо порече отъ това, което тукъ казахъ, не мога да кажа и тамъ. Държавата тукъ даде своята воля, за да се уреди този въпросъ доброволно, да се избегне единъ процесъ. И загова казвамъ: доворътъ или ще го приемете, или нѣма да го приемете. Ако не го приемете, работата ще отиде въ съдъ, дветѣ страни ще отидатъ да се съдятъ. Така че, азъ не намирамъ за нужно да се внесе въпросътъ въ комисията. Не се пристрастявамъ. Готовъ съмъ да дамъ обяснения на г. Пастуховъ на саме съ условие, че нѣма да се изнесатъ въ в. „Епоха“. Ще се докладва, мисля, че сте го чели и прочули; Вне, г. Пастуховъ, сте юристъ и ще го разберете по-добре отъ менъ, който не съмъ юристъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Не е така, г. министре! Има юристи, които сж дали съвсемъ друго мнение по въпроса.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Азъ не знаа.

К. Пастуховъ (с. д.): Вървайте на насъ. И ние сме по-напреднали малко въ тая работа.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Азъ не знаа кой сж тия юристи, които сж дали друго мнение.

К. Пастуховъ (с. д.): Напр. покойниятъ Каблешковъ, който правѣше честъ на Касационния съдъ, дава съвършено друго мнение. После, комисия отъ други юристи, дава пъкъ малко по-друго мнение.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Това е при стария договоръ. Този е трети договоръ.

К. Пастуховъ (с. д.): Теодоръ Теодоровъ сжщо дава малко по-друго мнение. Въпросътъ отъ юридическа гледна точка има съвършено друга позиция. Тамъ позицията на Св. Синодъ е неуязвима. Остава да видимъ кой изнудва държавата и насъ. Азъ моля този договоръ да мине презъ комисията по Министерствата на правосъдието, земледелието и външните работи.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Св. Синодъ иска да уредимъ въпроса. Ние не сме искали. Ако позицията му е неуязвима, да отиде въ съдъ, а не да иска нашето посрѣдничество.

К. Пастуховъ (с. д.): Правителството на Стамболийски погрѣчи и държавата отиде фактически да въведе въ владение предприемачитѣ, когато тя нѣма това право.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Какво сме криви ние лично?

К. Пастуховъ (с. д.): Не сте вие криви, а вапитѣ представеници, които извършиха актъ на партизанство спрѣмо обществени интереси, които ние тукъ трѣбва да запазимъ. Азъ не хвърлямъ отговорностъ върху васъ; азъ

искамъ тази работа да мине презъ комисия, за да се уясни цѣлата нейна история и да се знае какъ е вървѣла и защо се е стигнало до този край.

(Председателското мѣсто. заема подпредседателътъ д-ръ Б. Вазовъ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Пастуховъ! Вие се изказахте.

К. Пастуховъ (с. д.): Обовъ пращаше стражари . . .

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Ще видите, че не е така.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стоянъ Костурковъ.

С. Костурковъ (д. сг.): Г. г. народни представители! Отъ насъ се иска да одобримъ едно постановление на Министерския съветъ, съ което въроятно се одобрява или утвърждава — не знамъ какъ е казано тамъ — договора, сключенъ между едно дружество за експлоатиране рилскитѣ гори и Св. Рилска Обителъ. За менъ, щомъ прочетохъ още първи пътъ, когато се постави на дневенъ редъ тая точка, се възбудиха два въпроса. Първиятъ въпросъ бѣше: ако сдѣлката, направена между Св. Рилска Обителъ и дружеството „Българска горска индустрия“ въ която сж алгаркирани, и по монтѣ сведения, италиански капиталъ . . .

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Балабановъ.

С. Костурковъ (д. сг.): . . . е отъ частно-правенъ характеръ. защо се иска министерско постановление по нея и следъ туй пъкъ одобрение на това постановление отъ законодателното тѣло?

К. Николовъ (д. сг.): Закопътъ го иска.

Министър-председател А. Ц. Цанковъ: Защо въпросътъ за експлоатацията на горитѣ е отъ общественъ интересъ.

С. Костурковъ (д. сг.): Вториятъ въпросъ е: ако е необходимо утвърдението на това постановление отъ Народното събрание . . .

К. Николовъ (д. сг.): Чл. 63 буква г отъ закона за горитѣ изисква това утвърждение.

С. Костурковъ (д. сг.): . . . азъ мисля, убеденъ съмъ, че никой отъ васъ, които сте тукъ, нѣма да дръзно да вдигне рѣка да утвърди едно постановление, по сжшността на което не е осведоменъ. И азъ питамъ всички ви тукъ: колцина между васъ сж осведомени добре по въпроса, който сега искаме да се дебатира?

И. Хрелопансвъ (д. сг.): Всички до единъ.

С. Костурковъ (д. сг.): Азъ заявявамъ, че не съмъ осведоменъ добре.

И. Хрелопановъ (д. сг.): Повече отъ насъ сте осведоменъ.

С. Костурковъ (д. сг.): Добросъвестно заявявамъ това. И както винаги съмъ искалъ да се осведомя добре по всѣки въпросъ и тогава да се произнесе по него, да гласувамъ за или противъ, така искамъ и сега, г. г. народни представители, да бжда добре освѣтленъ. Въпросътъ се касае до експлоатиране на едно монашеско, което е едновременно обществено и национално, богатство и което възлиза не на милиони, а на милиардъ може би. Какъ е ставала тая експлоатация, чель съмъ голѣми изложения въ пресата въ течение на редица години. Непосредствено съмъ ималъ случай да отида на мѣстото да видя опустошенията, които сж правени отъ брати Балабанови, когато експлоатираха гората. Азъ съмъ видѣлъ съ очитѣ си, какъ старъ вилгертъ плаче, когато ни развѣждаше, като казваше: „Това богатство азъ съмъ го заварилъ, когато бѣхъ младъ и се покалугерихъ, и сега предъ очитѣ ми се унищожава по таякъвъ безмилостенъ начинъ“. Сега, повтарямъ, ние сме изправени предъ тоя въпросъ да го разрешаваме. Че какъ ние ще вдигнемъ рѣка за утвърдяване на туй постановление, или пъкъ, какъ нѣма да вдигнемъ рѣка за утвърдяването му, когато не сме освѣтлени по него?

К. Николов (д. сг): Ще има дебати.

С. Костурков (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ мисля, че тукъ трѣбва да излъже единъ докладчикъ, който е добре проучилъ въпроса и да ни го обясни. По тоя въпросъ азъ не разбирамъ, защо трѣбва да има тайни. Той е една търговска сдѣлка, едно търговско предприятие, въ което сж ангажирани интереситѣ на единъ манастиръ, богатството на който е създадено въ течение на вѣкове отъ стотинкитѣ на християнитѣ изъ България и изъ цѣлия Балкански полуостровъ, бихъ казалъ, и ние трѣбва да бъдемъ начисто, трѣбва да бъдемъ добре освѣглени. Докладчикътъ, прочее, трѣбва да ни освѣтли всестранно и да ни прочете, споредъ мене, дори и самия договоръ. Той не е скривенъ.

К. Николов (д. сг): Всички сме го чели. Той е внесенъ въ Камарата става вече 20 дена.

С. Костурков (д. сг): Вие сте го чели, ама отъ къде сте го намѣрили, но знамъ, азъ не съмъ го челъ.

К. Николов (д. сг): Той е раздаденъ на народнитѣ представители.

С. Костурков (д. сг): Не е раздаденъ. Азъ го нѣмамъ. Може-би да не съмъ билъ тукъ, когато е раздаванъ. За себе си го казвамъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Свършихте ли, г. Костурковъ?

С. Костурков (д. сг): Не съмъ, г. председателю. Като свърша, ще Ви кажа. Недейте ме подканя, защото знаете, че не говоря повече, па и Вие не позволявате да се говори повече.

Прочее, азъ не мисля като г. Пастуховъ, че въпросътъ трѣбва непременно да бѣде отнесенъ въ комисията. Щомъ г. докладчикътъ познава добре въпроса, да излъже да го обясни на Народното събрание и следъ туй ще станатъ дебати. Но ако г. докладчикътъ не познава добре въпроса, тогава ще има нужда да отиде въ комисията.

Д. Кьорчевъ (н. л): Редътъ е такъвъ.

С. Костурков (д. сг): Не, г. Кьорчевъ. Недейте приказва работи, които не сж вѣрни. Редътъ не е такъвъ. Постановленията на Министерския съветъ не отиватъ предварително въ комисия, която подире да ни ги докладва тукъ. Това не е истина.

Д. Кьорчевъ (н. л): Ако има печатанъ докладъ, да се раздаде.

К. Николов (д. сг): Има.

С. Костурков (д. сг): Тукъ се докладва, ставатъ дебати и следъ туй се гласува. Този е билъ редътъ въ Народното събрание, той трѣбва да бѣде и сега. Туй е истината. Тѣй щото азъ моля въпросътъ да се обясни отъ г. докладчика и следъ туй да се пристѣпва къмъ дебати. Всѣки ще си каже думата и ще гласува за или противъ — то е негова работа.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Въпросътъ е ясенъ. Имаме дневенъ редъ. Това предложение сжествува въ дневния редъ отъ една недѣля, . . .

К. Николов (д. сг): Отъ две недѣли.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: . . . отъ две недѣли даже, и по правилника такива предложения не се изпращатъ предварително въ комисията, както много справедливо забеляза г. Костурковъ. Следователно не остава нищо друго, освенъ да следваме дневния редъ. Който ще говори, ще говори; който ще иска обяснения, ще ги иска, а който ще иска да ги даде, ще ги даде. Какво искате повече?

К. Пастуховъ (с. д): Тѣй не е, а както е вървѣло 30 години, така да върви и напредъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министър-председателятъ.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Азъ моля да се докладва въпросътъ. Отъ

доклада ще разберете това, което е съществено и важно, и ако мислите, че трѣбва да се каже нѣщо повече, нѣмамъ нищо противъ да се изпрати въ комисията. Нѣма защо да се спираме, нека се докладва.

К. Николов (д. сг): Следъ като се дебатира, да се прати въ комисията.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Да.

К. Пастуховъ (с. д): Искамъ да има парламентаризъмъ. Когато се докладва нѣщо и се вижда, че е сериозно, изпраща се въ комисията.

Министър-председателъ А. Ц. Цанковъ: Азъ моля да се докладва въпросътъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Пждаревъ! Давамъ Ви думата само по въпроса за приложението на правилника.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ще ми позволите да не се съглася съ това мнение, че Народното събрание трѣбва да се занимае съ разглеждането на този договоръ. Азъ не намiramъ база, на която ще застанемъ за да го разглеждаме. Конституцията определя случаетѣ, съ които Народното събрание се занимава. Тѣ сж изброени въ чл. 105. Въ чл. 105 не се иска отъ Народното събрание да се произнася по утвърденитѣ договори отъ Министерския съветъ за отдаване на експлоатация обществени гори по концесионенъ редъ. Вѣрно е, че въ чл. 63 на закона за горитѣ се предвижда намѣсата на правителството чрезъ министра на земледѣлието и Министерския съветъ, като е казано, че „договоритѣ за концесионната експлоатация на всички обществени гори се одобряватъ отъ Министерския съветъ, по докладъ на министъра на земледѣлието и държавнитѣ имоти“, обаче ние по какъвъ поводъ сме повикани да одобряваме единъ актъ на управление на Министерския съветъ? Народното събрание нѣма защо да се занимава съ този договоръ. И азъ смѣтамъ, че напразно ние сме сезирани съ тази точка отъ дневния редъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Г. Пждаревъ повдигна единъ предварителенъ въпросъ — дали трѣбва одобрение на Народното събрание.

М. Деляновъ (з): Г. председателю! По този въпросъ трѣбва да се постави съгласно закона за горитѣ. Азъ мисля, че този въпросъ е уреденъ въ закона за горитѣ въ смисълъ, че такива концесии трѣбва да намѣрятъ непременно одобрението на Народното събрание.

В. Молловъ (д. сг): Не, не трѣбва.

К. Пастуховъ (с. д): Г. председателю! Всѣки актъ на Народното събрание предварително трѣбва непременно да мине презъ комисия.

Министъръ Я. Стоенчевъ: По кой членъ на правилника, г. Пастуховъ? Вие сте старъ парламентаристъ. Такова нѣщо нѣма нито въ чл. 39, нито въ чл. 41, нито въ чл. 42 отъ правилника. Ако е да приказвате само, приказвайте, но цитирайте по кой членъ на правилника искате това.

К. Пастуховъ (с. д): Има работи, които сж ясни, като две и две четири.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Мене ми се струва, г. г. народни представители, че веднажъ поставенъ на дневенъ редъ този въпросъ, трѣбва да продължимъ разглеждането му. Това не значи, че предварителниятъ въпросъ, който повдигна г. Пждаревъ, нѣма да бѣде разрешенъ. Пакъ е възможно да се разреши, като се изтъгне, че нѣма защо Народното събрание да се сезира съ въпроса.

К. Николов (д. сг): Нека се прочетатъ мотивитѣ и да се свърши работата.

К. Пастуховъ (с. д.): Кой е докладчикътъ?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Нѣма докладчикъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Тръбва да има комисия, която да го натовари да докладва.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се, Вамъ е известен нашия правилникъ, г. Пастуховъ; за жалостъ, той не предвижда това, което Вие казвате.

К. Пастуховъ (с. д.): Ами разумъ нѣмаме ли, умъ нѣмаме ли? Забранено ли е това?

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се! Когато се постави това предложение на дневен редъ, никой не възрази, че не бива да се постави, . . .

К. Николовъ (д. ст.): Петнадесет дни стои на дневен редъ; всички сме го прочули.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: . . . никой не повдигна този въпросъ.

С. Костурковъ (д. ст.): Кой обръща внимание, какво се туря на дневен редъ!

Я. Сакъзовъ (с. д.): Кой е докладчикътъ?

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Нѣма докладчикъ, г. Сакъзовъ.

К. Николовъ (д. ст.): Секретарьтъ ще го докладва.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Секретарьтъ ще прочете предложението, както е редътъ.

К. Пастуховъ (с. д.): Не може секретарьтъ. Тукъ се касае за едно предприятие. Тръбва да има докладчикъ, като се формализираме.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Ще продължи дневниятъ редъ тъй, както е гласуванъ. Моля г. секретаря да пристъпи къмъ четене на предложението.

Отъ социалдемократитѣ: А-а-а!

Г. Чешмеджиевъ (с. д.): Има предложения; гласувайте най-напредъ предложението на Пждарева и предложението на Пастухова.

К. Пастуховъ (с. д.): Тръбва да се гласува предложението на г. Пждаревъ.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Пастуховъ, недейте изнасилва реда въ Събранието. Недейте прекалява! Казахте, каквото казахте, и другитѣ г. г. народни представители се изказаха, недейте иска сега нѣщо, което не е предвидено въ нашия правилникъ.

К. Лулчевъ (с. д.): Има направено предложение — защо не го гласувате?

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Има едно предложение, поставено на дневен редъ; друго предложение нѣма.

Секретарь Г. Терзиевъ (д. ст.): (Чете)

„МОТИВИ

къмъ предложението за одобрение XXXIII-то и I-то постановления на Министерския съветъ, взети въ заседанията му на 13 октомври и 24 ноември 1923 г., протоколи № 112 и 121, съ които се разрешава да се сключи между игумена на Св. Рилска Обитель и дружество „Българска горска индустрия“ — анонимно дружество въ София — приложения договоръ за даване на концесия експлоатация на риломонастирската иглолистна гора.

Г. г. народни представители! Въпросътъ за експлоатацията на риломонастирските гори бѣ доста на дълго и усърдно разискванъ въ печата, а спорътъ между Рилската Св. Обитель и Св. Синодъ отъ една страна и дружеството „Българска горска индустрия“, отъ друга, бѣ предметъ на силни пререкания както въ обществото, така и въ печата.

При поемането на властѣта отъ сегашното правителство, въпросътъ, се намираше въ следующето положение: Свещеното управление бѣше взело задължение къмъ Италианското да уреди спора между Рилската Св. Обитель и

дружеството. Като послѣствие отъ това задължение, то назначи една комисия отъ представители на Министерствата на външнитѣ работи и изповѣданията, на финанситѣ и на земледѣлнето и държавнитѣ имоти, която съвмѣстно съ представители отъ дружеството, приготви единъ проекто-договоръ. Този проекто-договоръ бѣ изпратенъ на одобрение отъ Св. Синодъ, но настъжилитѣ на и следъ 9 юний събития, преустановиха окончателното уреждане на въпроса. Не следъ много, италианското правителство повдигна наново въпроса и настоя за неговото бързо уреждане.

При задължението, взето отъ бившето правителство да уреди спора, сегашното не може да се откаже да се занимае съ него и на 8 августъ 1923 г. Министерскиятъ съветъ назначи комисия, която бѣ натоварена да представи докладъ, въз основа на който Министерскиятъ съветъ да вземе решение по този споръ.

При изпълнението на възложената ѝ мисия, комисията не е можала да не вземе предъ видъ положението на спора до момента на назначението ѝ; а също и изработения отъ първата комисия (преди 9 юний 1923 г.) проекто-договоръ.

Следъ редъ заседания, въ които участваха игумена на Рилската Св. Обитель и представител на дружеството и благодарение на прѣжитѣ преговори между Св. Синодъ и концесионера, направиха се важни подобрения въ първия проекто-договоръ; като се добиха голѣми отстъпки отъ страна на дружеството и се вписаха нови клаузи, които уреждатъ по-ясно и по-правилно правата и задълженията на двѣтъ договорящи се страни. Съ право може да се твърди, че настоящиятъ договоръ е резултатъ на едно положително споразумение между Св. Синодъ и Рилската Св. Обитель отъ една страна и дружеството „Българска горска индустрия“ отъ друга, постигнато съ съдействието и подъ контрола на правителството.

Горното като излагамъ, моля ви г. г. народни представители, да одобрите и гласувате приложеното предложение за одобрение горнитѣ постановления на Министерския съветъ.

Пр. София, февруарий 1923 г.

Министрь на земледѣлнето и държавнитѣ имоти:

Я. С. Молловъ.

„ПРЕДЛОЖЕНИЕ

за одобрение постановленията на Министерския съветъ, съ които се разрешава на игумена на Св. Рилска Обитель да сключи договоръ съ дружество „Българска горска индустрия“ за даване на концесия експлоатацията на риломонастирските гори.

Одобрява се XXXIII-то и I-то постановления на Министерския съветъ, взети въ заседанията му на 13 октомври 1923 г. и 24 ноември с. г., протоколи № 112 и № 121, съ които се постановява:

Разрешава се да се сключи между игумена на Св. Рилска Обитель и дружество „Българска горска индустрия“, анонимно дружество въ София, приложения договоръ за даване на концесия експлоатацията на риломонастирската иглолистна гора“.

(Прочита и договоръ — вж. приложение № 11, Т. III)

Д. Кьорчевъ (н. л.): Има направено предложение отъ г. Пждаревъ. Поставете го на гласуване.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ Г. Пждаревъ не прави предложение, а Вие се обаждате.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Той го прави (Оживление).

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Не разбирамъ защо е тази нервностъ. Нѣма никаква задна мисль. Поворотъ по предложението и, ако се изтъкне нѣщо, което налага изпращането му въ комисията, ние ще го решимъ.

М. Дилановъ (з): Чу ли нѣкой, като се чете предложението?

Министрь-председатель А. Ц. Цанковъ: Щѣхте да го чуете, ако не приказвахте.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Дилановъ! Вие знаете, че това предложение е раздадено на г. г. народнитѣ представители и, следователно, всѣки го е челъ.

М. Дилановъ (з): Не знаемъ какво се докладва, макаръ че се касае за едно колосално народно богатство.

Министър-председател А. Ц. Цанков: За него Вие нямате право да приказвате.

Министър Я. Стоенчев: Вие не пазихте това народно богатство — вие го продадохте! Нямате морално право да се обаждате! Какъ не Ви е срамът!

Министър Р. Маджаров: Г. Дилиянов! Рилските гори се дадоха във Генау.

К. Лулчев (с. д.): Кой докладва? Министърът на правосъдието ли докладва? Сега имаме вече редовен докладъ! (Глътка)

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Моля, г. Лулчев! Моля, тишина. г-да!

Д. Кьорчев (н. л.): Това е банефисъ на сесията!

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Има думата народният представител г. Коста Николов.

Г. Николов! Предупреждавамъ Ви, че имате право да говорите само единъ часъ.

К. Николов (д. ст.): Споредъ правилника, имамъ право да говоря два часа.

С. Костурков (д. ст.): Оставете го сега да говори, че после ще решимъ този въпросъ.

К. Николов (д. ст.): (Отъ трибуната) Преди всичко, азъ ще прочета алинея втора, отъ чл. 15 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, който казва: (Чете) „При разискване отговора на трешното слово, правителствени декларации, общи дебати по бюджета и сключване на договори, говореното трае два часа“.

Министър-председател А. Ц. Цанков: То е за търговски договори.

К. Николов (д. ст.): Не е казано така, г. министър-председателю!

Министър-председател А. Ц. Цанков: И петъ часа да говорите, все едно е.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Г. Николов! Само единъ часъ ще говорите, защото тукъ правителството не сключва никакъв договоръ. Азъ Ви предупреждавамъ, за да не стане после недоразумение — само единъ часъ.

С. Костурков (д. ст.): Оставете го сега да говори, че после ще решимъ, дали има право да говори още или не.

К. Николов (д. ст.): Г. г. народни представители! Осмълявамъ се да ви занимамъ съ единъ въпросъ, който възбужда българското обществено мнение отъ четвъртъкъ въкъ насамъ. Това е така наречениятъ споръ за риломонастирските гори. Изникналъ на спената още въ 1899 г., тоя споръ премина много фази, възбуждайки отначало съжаление, по късно негодувание и най-подиръ омерзение. Не знамъ дали тоя послоничечъ споръ другъ пътъ е гостувалъ въ Народното събрание, обаче за днешното му гостуване азъ не намърихъ повеление въ закона за горитѣ, който единствено урежда въпроситѣ по стопанисване на пазнитѣ гори.

Сжщността на спора е следната: Преди 25 години Рилскиятъ манастиръ е отдалъ на концесия своитѣ гори на фирмата Братя Балабанови, преформирана после на Балабанови — Мачбахъ, а още по-късно на „Българската горска индустрия“. Понеже експлоатацията не е вървѣла съгласно договора, концесията е била отнемана на два пъти отъ концесионеритѣ което пъкъ обстоятелство е докарало следъ себе си разправии, кавги, сивания, комисии, хлопане по чужди и наши голѣми капи, но нито единъ пътъ спорътъ не е отнесенъ до разрешението отъ съдилищата.

Днесъ спорътъ е доведенъ до единъ край, желанъ отъ концесионеритѣ, но нежеланъ отъ притежателя на горитѣ — Рилскиятъ манастиръ. Въ този си видъ той е изпазненъ въ единъ договоръ, сключенъ на нашето разглеждане.

Г. г. народни представители! За да можете съ чиста съвестъ да се произнесете върху тоя договоръ, нужно е да знаете преди всичко историята на спора. Изучвайки я, вие ще можете по-лесно да вземете решение — да вдигнете или не ръка за утвърждение на договора. Азъ се нагъзвамъ да ви запозная съ неговата история. Макаръ и

интересна, тя е една обширна суха материя, изпълнена съ дати, помера и цифри, а следователно е и малко отежчителна за слушане. Поради това азъ ви моля да се въоръжите съ повече търпение, за да ме изслушате до край. И ако въ ревността си да бжде изчерпателенъ, злоупотрѣбя повече съ вапето търпение, предварително ви моля да ме извините.

Преди да навлѣза въ сжщността на материята, длъженъ съмъ да заявя, че никакви други съобращения не сж ме довели тукъ, на тази трибуна освенъ повеленията на моята религиозна съвестъ, моето чувство къмъ правдата и почитта, която храня къмъ миналото и заслугитѣ на светата Рилска Обителъ въ нашата история отъ десетъ вѣка насамъ.

Т. Влайнов (д. ст.): Не се съмняваме въ това.

К. Николов (д. ст.): Г. г. народни представители! Спорътъ за рилскитѣ гори е миналъ презъ четири фази.

Ще начена съ първата фаза, която започва отъ 1899 г. Ще изложя конспективно разволя на работата. Въ 1899 г. манастирът е съставилъ поемни условия и е обявилъ търгъ. Клаузитѣ на тия поемни условия въ главни черти сж: да се изсѣчатъ всички чамови гори около 6.000 хектара; срокъ на експлоатацията 20 години; първоначална цена на кубически метъръ 2 л. златни, монети звонки; право на манастира да унищожи договора когато види, че концесионерътъ не спазва поемнитѣ условия; никакво продължение на срокъ да не иска следъ изтичането на тоя срокъ и, ако се появятъ недоразумения, въпросътъ да се разрешава отъ българскитѣ съдилища. Това сж клаузитѣ по-главни на поемнитѣ условия. Първиятъ търгъ не е утвърденъ. Обявенъ е втори търгъ. Конкуренитѣ се явява К. Балабановъ. Предложението на Балабанова е отъ 10 декемврий 1901 г.

Д. Кьорчев (н. л.): Кой утвърждава търговетѣ, г. Николов?

К. Николов (д. ст.): Той — Балабановъ — заявява, че приема да пасме експлоатацията на чамовитѣ дървета въ горитѣ на Рилския манастиръ съобразно поемнитѣ условия, като плаща на кубически метъръ по 2-23 златни лева. Нѣма обаче да се говори „звонки“, по той казва, че по поемнитѣ условия ще изпълни договора, а поемнитѣ условия сж задължителни. Вториятъ търгъ е станалъ на 10 юлий 1902 г. Конкуренитѣ Балабановъ е спечелилъ, понеже другъ не се е явилъ, и търгътъ е утвърденъ върху него. Сключенъ е контрактъ на 3 августъ 1902 г. Главнитѣ клаузи на този контрактъ сж: изсичане рилскитѣ манастирски чамови гори — 6 хиляди хектара; стойността на предприятието възлиза на около 2 милиона 230 хиляди лева златни; срокъ за изсичане 20 години, плюсъ една година за подготовка; заплащане по 2-23 златни лева; експлоатация — споредъ закона и манастирскитѣ поемни условия; унищожението на контракта е право на Рилския манастиръ, когато той види, че горитѣ му не се експлоатиратъ по закона за горитѣ и по правилата на науката; при форс мажори, времето, изгубено презъ време на тѣзи форс мажори, се прибавя въ края на концесионния срокъ; сѣчътъ презъ първитѣ петъ години ще бжде по 15.000 куб. м., а останалото количество да се изсѣче до края на срока. — Точно не е определено, колко куб. м. дървенъ материалъ ще бжде изсѣченъ, но отъ приблизителната стойността на цѣлото предприятие 2.230.000, при цѣна по 2-23 л., излиза, че предприемачътъ е добилъ право да отсѣче около 1 милионъ куб. м. дървенъ материалъ. — Манастирскитѣ власти определятъ сѣчната, тѣ маркиратъ дърветата и по-нататкъ работата е на концесионерътъ; всички постройки, съобращения, желѣзници, и др. които сж нужни за експлоатацията на горитѣ, следъ изтичане на срока, оставатъ собственостъ на манастира. Това сж главнитѣ клаузи на контракта.

Започва се експлоатацията. Продължава се 13 години. Лоша експлоатация; експлоатация за унищожението на горитѣ. Горскитѣ манастирски власти съставятъ множество актове. Манастирът се оплаква на концесионера, на Синода, но нищо не помага. Манастирътъ прибѣгва къмъ съдилищата за обезпечение на вреди и загуби. Предъ Българския мирови съдия е заявилъ за обезпечение на 1.400.000 л.

Така продължава експлоатацията на горитѣ до 1915 г. Сборътъ на манастирскитѣ братя, следъ такова едно лошо експлоатиране на горитѣ на 3 августъ 1914 г. решава да се отнеме концесията и донася за това на Св. Синодъ, по-високото негово началство. Св. Синодъ назначава коми-

сия, за да се види въ що се състои работата. Въ тази комисия влизат отъ Върховния касационенъ съдъ г. Каблешковъ и общественитѣ адвокатъ г. Теодоръ Теодоровъ. Комисията отива, посещава това мѣсто и съ единъ протоколъ донася какво е видѣла и дава заключение.

Въ своя докладъ тази комисия казва: „Най-сетне отъ личнитѣ наблюдения и провѣрка, която направихме на 28 юний на самото мѣсто, намираме, че експлоатацията на горитѣ на Рилската св. обителъ отъ страна на концесионеритѣ братя Т. и К. Балабанови не само не е ставала съгласно склучения за това договоръ и поемни условия, но че тя се е извършвала съ най-явни нарушения на контракта и поемнитѣ условия. Въпрѣки постановленията на закона за горитѣ и изискванията на науката за лѣсовѣдството“. По-нататкъ комисията говори (Чете): „Ние видѣхме съ очитѣ си, какъ эле се е експлоатирало предприятието, какъ трупи сж били хвърляни безразборно по гората отгоре надолу, какъ съ лѣтението тѣ сж удрали оставенитѣ за пазене дървета и какъ сж наранявали и унищожавали последнитѣ. Ние констатирахме, че концесионеритѣ не сж направили почти никакви лѣтница извъ участъцитѣ, не сж употребили никакви изкуствени средства за безвредно събиране на дърветата и спускане на трупитѣ до главното дере за плаване, както изискватъ поемнитѣ условия, както заповѣдва законътъ и лесовѣдската наука. И понеже спускането на трупитѣ извъ участъцитѣ е било извършвано най-безразборно . . . то оставенитѣ за пазене дървета въ по-голтмата си частъ сж съсипани и повредени и съ това е насадена заразата за унищожение на цѣлата гора. Ние видѣхме голѣми шерни (клаузи) за събиране на стотини хиляди кубика вода, която се отпущва, за да отплаватъ нахвърленитѣ въ главната рѣка трупи надолу къмъ концесионерската фабрика. Но и тукъ пълна небрежностъ и липса на планомѣрна работа. Следствие на неурегулирането на рѣката, на несъответно укрепяване на брѣговетѣ, немарливото поддържане на брѣговитѣ укрепки и тѣхната недостатъчностъ, на несвоевременното, негрижливо опажване на трупитѣ въ рѣката, клаузитѣ води не сж могли да отговарятъ на своето предназначение. Отпущаната вода повлича трупитѣ отведнажъ, набива отчрптитѣ и незащитени или слабо и неумѣло защитени брѣгове, подрива ги и заедно съ цѣли групи дървета покрай рѣката ги събаря, отлива и напругва въ огромни грамади по равни мѣста извъ рѣката, гдето засѣдватъ и запущватъ цѣлата рѣка. По тоя начинъ разрушаватъ се имотитѣ на манастиря — разрушени сж вече монастирски доходни ливади, разрушени сж брѣговетѣ на рѣкитѣ Монастирска, Илийна и Рилска, разрушени сж останалитѣ край рѣката дървета, монастирски мостове, шосета и лѣтница. Ние изброихме всички извършени нарушения, безъ да ги изчерпваме . . . за да установимъ, че Рилската св. обителъ отдавна и поради множество нарушения е получила законно основание да унищожитъ склучения съ Бр. Балабанови договоръ; последнитѣ не само сж нарушили договора, но сж го нарушили въ най-сжществената му частъ. Несвоевременното изнасяне на трупитѣ отъ изсѣчения участъкъ, не е единъ само голъ фактъ, на който може да се погледне слизходително за тѣхъ. То е следствие на единъ комплексъ отъ причини, изложени погорѣ, които иллюстриратъ недобросъвестно и въ висша степенъ небрежно отношение на концесионеритѣ къмъ своитѣ задължения, които за тѣхъ по договора като че ли не сжществуватъ. Бр. Балабанови сж считали, като че ли по контракта тѣ иматъ само права, а не и задължения. Ето защо въ такова едно голѣмо и важно предприятие тѣ сж се старали само да печелятъ пари, а сж съвсѣмъ игнорирали факта, че експлоатацията имъ е била дадена, не само да бадатъ изсѣчени дърветата, но и съ огледъ за запазване неподлежащитѣ на изсичване дървета и за пълното възобновяване на горитѣ, дадени тѣ изсичане. — Нарушенията, следователно, които сж допуснали, вършили и продължаватъ да вършатъ Бр. Балабанови сж много сжществени и въ следствията си непоправими за даденитѣ имъ така щедро модъ експлоатация гори и за интереситѣ на Св. Рилска обителъ“.

Св. Синодъ възъ основа на това заключение на комисията съ протоколъ № 37 отъ 7 юний 1915 г. е утвърдилъ протоколното решение на сбора на братята отъ Рилския манастиръ и обявилъ контракта за унищоженъ, а залогитѣ — за конфискуванъ. Въ сжщото време е подкачилъ братя Балабанови да платятъ на манастиря обезщетение отъ 1.400.000 л. за вреди и загуби. Това е първата фаза на този споръ.

Втората фаза начева отъ 7 юний 1915 г. Братя Балабанови не признаватъ унищожението на договора и не му се

подчинили, но и въ сѣдъ не отишли, а прибегнали до чуждо покровителство — нѣмско. Фирмата започнала да се поддържа „Балабанови и Маубахъ“. С това имъ идва и Радославовъ на помощъ предъ горскитѣ власти. Нови разправии, обвинения, актове и обивания въ гората. Манастирътъ забравява сѣченето. Дохожда войната, но военни команди презъ войната сѣчатъ за смѣтка на братя Балабанови (Изсѣчени сж около 20 хиляди кубически метра). При тази лоша експлоатация, манастирътъ, като вижда, че нѣма какво да прави, склучва една нова спогодба чрезъ подписване на спогодителенъ протоколъ отъ 3 априлъ 1918 г. По-главнитѣ каузи на този протоколъ сж: 1) срокътъ за експлоатацията се продължава, съ изгубеното време презъ войнитѣ 1912/1913 и отъ 1915 г. до деня на демобилизацията; 2) Балабанови да отсѣчатъ 600 хиляди кубически метра, освенъ дотогава отсѣченитѣ; 3) тѣ приематъ всичката дървесина отъ почистването — около 200 хиляди кубически метра — повече отъ отсѣченото отъ 200 хиляди, се приспада отъ 600.000 куб. метра; 4) върхове, клони, кори оставатъ за манастиря; 5) техническата работа се ржководи и извършва отъ манастирската горска властъ — разходитѣ сж отъ дружеството, но за повредитѣ то не отговаря; 6) Балабанови сж освободени отъ досегашнитѣ рекламши на манастиря за вреди и загуби (1.400.000 л.), но ще плащатъ заналпредъ освенъ 2.23 зл. л. още по 10 л. премия на куб. м. или по нашъ курсъ всичко около 65.75 л.; 7) изнасянето отсѣченитѣ материяли ще става за смѣтка на Балабанови; 8) за да не ставатъ повреди на материялитѣ, братя Балабанови трѣбва да взематъ мѣрки; 9) материялитѣ за съоръженията и постройкитѣ Балабанови ще плащатъ по 2.23 зл. л. т. е. безъ премията 10 л.; 10) материялитѣ за желѣзницата и съоръженията ѝ сж даромъ отъ манастиря — не се плащатъ. Желѣзницата подире остава собственостъ на манастиря; 11) Балабанови добиватъ право да образуватъ акционерно дружество за експлоатация на горитѣ.

Започва се експлоатацията презъ лѣтото на 1918 г. Но скоро дойде погромътъ, обяви се демобилизацията на армията. Балабанови не почватъ експлоатацията. Казватъ, че обрѣмали работници, понеже нѣмало пълна демобилизация. Обрѣмали фирмата си въ акционерно дружество „Българска горска индустрия“. Пората гние, отсѣченитѣ дървета не вдигатъ, клонитѣ не разчистватъ. Слѣдихи, сѣгове, върхове събарятъ дърветата. Страпната буря на 15 януарий 1920 г. и ветроветѣ презъ зимата събарятъ (35 хиляди дървета отъ които 10.900 куб. м. въ неексплоатираната зона и 54.600 въ експлоатираната, или всичко 104.000 куб. м. отъ които 82.000 куб. м. въ експлоатираната зона и 22.000 куб. м. въ неексплоатираната. Комисия отъ лесничей е констатирала това съ протоколъ отъ 15 май 1920 г. и протоколътъ е изпратенъ на „Горска индустрия“ съ молба да се почне работата, за да не се унищожаватъ гората, защото загубата отъ така поваленитѣ дървета за манастиря е около 9.000.000 л.

Дружеството не почна работа, нито дава работници на манастирската горска власт. Нѣмало обща демобилизация, не били участъчили още условията, предвидени въ спогодителния протоколъ и следователно, пише дружеството, не сме задължени да започнемъ работа въ гората. Размѣняватъ се безрезультатно писма. Води се книжна война почти три години. Въ това време „Българска горска индустрия“ се домогва (безъ знанието на манастиря) да добие концесия за постройката на тѣсноплатна желѣзница отъ с. Рила до горитѣ, като е замѣлчала предъ държавата задължението си по чл. 11 отъ поемнитѣ условия, действувайки да я запази за себе си. Манастирътъ и Синодътъ се виждатъ въ чудо. Какъ се събира комисия, за да видятъ какво да се прави съ тия хора. Заключението на комисията е: 1) унищожението на договора отъ 3 августъ 1902 г. е законно и 2) спогодбата отъ 3 априлъ 1918 г. отъ правно гледище е безъ значение по формални причини; 3) „Горска индустрия“ е нарушила и тѣя спогодба съ неправопразими за манастиря послѣдствия; 4) манастирътъ има право да унищожитъ и спогодбата, и да отнеме концесията, като съ това ще упражни едно свое право. Синодътъ и манастирътъ възприематъ мнението на комисията и манастирътъ съ писмо № 1503 отъ 22 августъ 1921 г. до „Горска индустрия“ унищожаватъ договора отъ 2 августъ 1902 г. и спогодбата отъ 3 априлъ 1918 г., отнема концесията и забравява по-нататъшното експлоатиране на гората. Синодътъ отъ своя страна съ писмо № 7789 отъ 18 септември 1921 г. съобщава на „Горска индустрия“, че одобрява писмото на манастиря подъ № 1503 и ги подкаква да напуснатъ манастирскитѣ гори и имоти, както и да ликвидиратъ съ всичкитѣ досега неизплатени суми. Залогитѣ се конфискува. Синодътъ съобщилъ това и въ

Министерството на земледелието. Съ това се свършва втората фаза на спора.

Започва третата фаза. Дружеството „Горска индустрия“ не се подчинява и на чия решения на Синода и на монастиря, считайки ги незаконни. Започнало да вдига отсечения материал и пратило групи работници да съчат нов. Монастирът съ помощта на полицията отстранява работниците от горитъ си. „Горска индустрия“ се оплаква на Министерството на земледелието и заявява, че започва съюза. Министър Обовъ съ писмо № 14248 от 8 октомври 1921 г. отговаря на „Горска индустрия“: „Вашитъ договорни условия съ „Горска индустрия“ сирѣмъ държавата съ часни за странитъ книжа, които, когато не съ съобразни съ закона, тя — държавата — игнорира напълно“. Дружеството „Горска индустрия“ протестираше противъ тоя отговоръ на министра на земледелието и пакъ потърсило чужда подкрѣпа — италианска. Въ дружеството имало акционери италиански подданици. И затова въ Министерството на външнитъ работи постъпватъ ноти отъ италианската легация. Министерството иска осветление отъ Синода. Даватъ му се. То отговаря на италианската легация, но тя е недоволна отъ отговора и настоява отново да се удовлетвори „Горска индустрия“. Последната също прави нови постъпки. Управлющиятъ Министерството на външнитъ работи Райко Даскаловъ съ писмо № 15.665 отъ 11 октомври 1921 г. пише на министра на вътрешнитъ работи (копие Синода). Постъпила е нота отъ италианската легация да се спре всѣка намѣса, да отидатъ да търсятъ правото си въ съда. Тая нота е много интересна. (Чете) „Италианското министерство на външнитъ работи и на изповѣданията намира унищожението на договора и намѣсата на полицията като незаконна мѣрка, непредшествувана отъ никакво съдебно решение и заявява, че дължи прѣмо отговорно българското правителство за вредитъ нанесени на италианскитъ подданици“.

Отъ по-нататъшния текстъ на същата телеграма се вижда, че римскиятъ кабинетъ свързва тоя въпросъ съ международнитъ политически интереси на България въ настоящето време.

На това писмо Синодътъ на 17 октомври 1921 г. отговаря на министра на външнитъ работи съ писмо № 8.465, като доказва юридически, че отнемането на концесията е законно и заключава: (Чете) „Решенията на монастирския съборъ и Св. Синодъ за обявяване нишожни договорнитъ отношения между странитъ съ законни и задължителни за концесионеритъ както по силата на закона, така и въз основа на това, че тѣ въ сключенитъ договора съ се предварително подчинили на тѣхъ и второ, че единственото право което концесионеритъ иматъ, е да искатъ обезщетение, разбира се, ако съ прави, и това тѣхно право не е омитено, тѣй като пътятъ къмъ съда стои отворенъ за тѣхъ.“

„Бившиятъ концесионер, обаче, не желаятъ да вървятъ по този пътъ и за това си служатъ чрезъ заблудения и чрезъ използване странични влияния, за да добиятъ, што монастирскитъ органи да ги допуснатъ да съчатъ и работятъ въ горитъ и да принудятъ монастиря тоя да се обърне къмъ съда. Въ тази смисълъ тѣ чрезъ заблудение на италианскитъ власти съ получили подкрѣпа и отъ тѣхъ. Това, обаче, докато съществуватъ въ България редъ и законъ, не може да стане: монастирътъ прѣма да го допусне и Министерството на външнитъ работи не би трѣбвало да го иска и улеснява.“

„Трѣбва, следователно, да се посочи, че ако концесионеритъ считатъ тѣхно действие на българскитъ власти за незаконни, тѣ могатъ да поискатъ отмяненето имъ отъ Върховния административенъ съдъ. Дипломатическиятъ пътъ е недопустимъ и може да докара до нарушение не само на вашитъ права, но и на законитъ на страната.“

Дружеството „Българска горска индустрия“ продължава да се опитва да експлоатира гората, отъ което последватъ нови неприятни фазирания. Получава се нова нота отъ италианското правителство въ която четемъ: (Чете)

„Предавайки тѣзи исгавия, които изглеждатъ напълно справедливи, Кралската легация съобщава въ Министерството на външнитъ работи и на изповѣданията, че на италианското правителство много неприятно подеждували сведенията, които получило по този въпросъ, по разчита въоху незабавното възстановяване на нормалното положение като не се съмнява, че българското правителство ще направи възможното отъ своя страна, за да не се посегне незаконно върху тѣхъ полѣмитъ италиански интереси. Запознатъ съ тѣхъ и прѣмо върху обез-

щетенята, които дружеството е претърпѣло вече, Кралската легация се вижда, освенъ туй, длѣжна да заяви категорично, че всѣко незаконно действие, търпяно или подкрѣпяно отъ органи на българското правителство, ще бъде считано като ангажираще прѣмата отговорност на българското правителство“.

Какво трѣбваше да направи българското правителство? Трѣбвало най-напредъ да разясни на италианската легация въпроса, първо, че монастирътъ е стопанинъ на тая гора и че по вашитъ закони разрешение за съчене може да се дава само на негово име или на лицето, което той посочи. Безъ разрешение шикой нѣма право да съче, инакъ споредъ чл. 433 отъ наказателния законъ, такава действие се наказва. Въмѣсто Министерството на външнитъ работи да направи това, то пише на Министерството на вътрешнитъ работи и на Министерството на земледелието да не се мѣшатъ по-нататкъ въ тоя чисто съдебенъ споръ. Дветъ министерства нареждатъ това до административнитъ органи и последнитъ не се мѣшатъ. Синодътъ се оплаква до Министерския съветъ. Министерскиятъ съветъ, преди да се произнесе, назначава една комисия отъ видни юристи, която да разучи въпроса. Въ състава на тая комисия съ влизали следнитъ юристи и други чиновници: Юрданъ Т. Абаджиевъ, секретаръ на Министерския съветъ; Ф. Фишлевъ, първи председател на Върховния административенъ съдъ; А. Карагюзовъ, председател на отдѣлението отъ Върховния касационенъ съдъ; С. Ангеловъ, членъ на Кодификационната комисия; В. Аврамовъ, началникъ на углавното отдѣление при Министерството на правосъдието; Б. Гълъбовъ, юриконсултъ при Министерството на земледелието и държавнитъ имоти; Гуневъ, юриконсултъ отъ Дирекцията за стопанскитъ грижи и общественя предвидливостъ и И. Стояновъ, началникъ на отдѣлението за горитъ при Министерството на земледелието и държавнитъ имоти. Представители на спорящитъ страни въ тая комисия съ били: за монастиря и Синода Архимандритъ Абаджиевъ (началникъ на стопанското отдѣление въ Синода) и д-ръ Сава Иванчовъ отъ страна на „Горска индустрия“. Комисията въ своя протоколъ казва, че като наслушала дветъ страни и проучила представенитъ книжа и като взела предъ видъ:

„а) Рилската Св. обителъ съ законъ отъ 1894 г. е обявена за община, но същевременно тя съставлява и едно обществено учреждение и затова по-горна контролна инсталция за нея е Св. Синодъ (съгласно ексархийския уставъ);

„б) предприятията за смѣтка на общини се даватъ чрезъ публиченъ търгъ и договоритъ, сключени въз основа на таякъ, могатъ да бъдатъ унищожени отъ администрацията едностранно и безъ прибѣгване къмъ съдебната властъ (Сравнитъ закона за публичнитъ търгове отъ 1892 г. — чл. 58; закона за общественитъ предприятия отъ 1906 г. — чл. 68 и закона за бюджета, отчетността и предприятията отъ 24 мартъ 1921 г. — чл. 186);

„в) постановеното отъ администрацията унищожение на договора е окончателно и неотмѣнимо, въ смисълъ, че шикой власт, нито дори съдебната, не може да възстанови договора, когато е обявенъ за унищоженъ;

„г) предприемачътъ е длѣженъ да се подчини на унищожението на договора и да поустанови всѣкакви по-нататшни работи по-предприятнето; въ противенъ случай той може дори и съ сила да бъде заставенъ отъ страна на властѣта да направи това;

„д) ако предприемачътъ счита че унищожението на договора е незаконно, трѣбва да се обърне къмъ съда и да иска присъждане на вреди и загуби, които му съ нанесени отъ незаконното отнемане на предприятието — нѣщо повече той не може да иска, нито съдътъ може да му поиска;

„е) най-сетне, независимо отъ посоченитъ постановления на закона, предприемачитъ чрезъ поемнитъ условия и контракта отъ 1902 г. изрично съ признали правото на Св. Синодъ да обявява безъ прибѣгване до съда, унищожението на договора“. Въз основа на всичко това комисията изказва следното мнение: (Чете) „Формално, пъкъ и по същество, договорнитъ отношения между Рилската Св. обителъ и предприемачитъ по концесията за експлоатация на монастирскитъ гори съ пълно и правилно и редовно унищожени и по силата на това унищожение предприемачитъ съ длѣжни да напуснатъ Риломонастирскитъ гори — тѣ нѣматъ никакво право за по-нататшно съчене въ тѣхъ; единственото тѣхно право въ случай, че онова унищожение е незаконно, е правото на обезщетение, за което тѣ могатъ да се обърнатъ къмъ съдилищата. Споменатото унищожение е мѣрдоавно не само за странитъ, но и за

властятъ въ България, особено горската власт; следъ постановеното унищожение на договора, горската власт не бива да допусне бившиятъ концесионер да продължава работата въ гората, защото разрешението за същеве може да се дава само на стопанина на гората или на лице, на което стопанинътъ предостави ползуването отъ нея. За административниятъ глѣкъ власти съществува задължение да дадатъ съдействие на общината — Рилската Св. обителъ, за да си освободи имота отъ бившиятъ концесионер, ако тѣзи последниятъ, въпреки унищожението на договора, не искатъ да го напуснатъ доброволно, тъй както самата държава би изгонила съ сила единъ свой предприемачъ, който, следъ унищожаване на съответния договоръ, не би искатъ доброволно да напусне имота, държанъ отъ него въз основа на унищожения вето договоръ.

Въз основа на това мнение на комисията Министерскиятъ съветъ съ протоколъ № 188 отъ 12 декември 1921 г. е държалъ постановление, което гласи: (Чете) „Одобряватъ се действията на Св. Синодъ на българската църква относно унищожението на договора, сключенъ между управлението на Рилската Св. Обителъ и Братя Балабанови, за експлоатация на Риломонастирскитъ гори, както и искането на Св. Синодъ, братя Балабанови да преустановятъ всяка работа въ горитъ и напуснатъ тѣзи последнитъ, като въ случай на нужда укаже на Св. Синодъ, респ. на управлението на Рилската Св. обителъ, нужното административно съдействие“.

Следъ това постановление монастирътъ изработва нови поемни условия за новъ търгъ. Синодътъ поканилъ дружеството „Българска горска индустрия“ да почне да прибира отсѣчениитъ дървета, за да не гниятъ, като ги плати споредъ договора. „Българска горска индустрия“ отказва да стори това и протестира противъ министерското постановление.

По частенъ редъ, презъ м. мартъ 1922 г. между спорящитъ страни се завеждатъ преговори, които не даватъ никакви резултати.

На 9 май 1922 г. министъръ Райко Даскаловъ, като замѣстникъ на министър-председателя, поканилъ въ Министерския съветъ председателя на Синода да му каже, че италианското правителство силно се застъпва за правата на „Българска горска индустрия“ и че отъ Генуа имало телеграма въ тая смисълъ. Райко Даскаловъ молилъ Синода да се съгласи да направи отстъпки за запазване „живевитъ интереси на отечеството“. Председателятъ на Синода въ това заседание посочилъ отстъпките, които могатъ да се направятъ, а министъръ Райко Даскаловъ подметналъ идеята, щото спорътъ да се разреши отъ арбитраженъ съдъ. На другия денъ и „Българска горска индустрия“ вече пише на Синода за арбитраженъ съдъ. На 12 май, следъ два дни, Министерскиятъ съветъ съ № 1061 пише до Синода да се направятъ жертви, но да се постигне съгласие. Ето текста на това писмо: (Чете)

„Ваше Високопросвещенство,

„Уреждането на спора между Св. Синодъ и дружеството за експлоатация на рилскитъ гори се налага, както отъ материалнитъ интереси на Св. Рилска обителъ, така и отъ висши политически интереси на държавата.

„Известно е на Св. Синодъ, че въ тази експлоатация сж ангажирани крупни капитални на италиански подданици, вследствие на което италианското правителство се е намѣсило въ въпроса и многократно е пратило постѣпки предъ българското за уреждането на спора.

„Българското правителство въвжого е считало, че спорътъ между Св. Синодъ и дружеството е отъ частноправенъ характеръ и следователно по българскитъ закони то не би могло да се намѣси. Единствената роля, която то може да има по въпроса се състои да посредничи въ духъ на помитрелностъ, между дветъ страни. Виспи държавни интереси отъ политически характеръ, които Св. Синодъ не е да не знае, налагатъ на правителството тази роля. То апелира къмъ патриотическия чувства на Ваше Високопросвещенство и на Св. Синодъ да направятъ необходимъ жертви и улесни по възможностъ разрешението на въпроса“.

По поводъ на това писмо, Синодътъ свиква старцитъ на заседания и решава да отговори на Министерския съветъ, че отхвърля арбитража, като непредвиденъ въ поемнитъ условия и иска новъ търгъ, защото влѣзлия вече въ сила новъ законъ за горитъ внася изменения въ експлоатацията на горитъ. Писмото на Синода е дълго и много добре юридически мотивирано. Въ него е подчертана и готовността на Синода къмъ отстъпки, както и начинитъ, за да се постигне до желаното споразумение. Министъръ Райко Даскаловъ отново на 22 май, следъ 10 дни, пише

на Синода и настоява за арбитражъ. Петъ дни, обаче, преди това отъ министра на земледѣлието е било дадено разрешение съ писмо № 7711 отъ 17-май 1922 г. на дружеството „Българска горска индустрия“ да влѣзатъ отсѣчениитъ материали, следъ като си плати такситъ 5% въ златни монети. Това било наредено по заповѣдъ отъ Министерския съветъ. Въ сжщото това време Стамболийски далъ задължение предъ министра на външнитъ работи на Италия, г. Шанеръ, да уреди спора въ полза на „Българска горска индустрия“. Министерскиятъ съветъ на 13 юний 1922 г. държи постановление № 14, съ което признава договора между Рилския монастиръ и „Българска горска индустрия“ за валиденъ, т. е. отмѣнява първото постановление, съ което одобряватъ мѣрцитъ на Синода и на монастира. Въз основа на това постановление министърътъ на земледѣлието забранява по-нататкъ на монастира да сѣче. Последниятъ обжалва тая мѣрка на Министерството на земледѣлието. Добило разрешение отъ Министерството на земледѣлието, дружеството „Горска индустрия“ започнало да прибира съборенитъ дървета подъ закрилата на полицията. Горскитъ власти бездействуватъ. Братството на Св. Рилска обителъ протестира и се противи; Св. Синодъ — сжщо; общественото мнение негодува; пресата осжда правителството; околното на монастира население се възмуща отъ това посегателство върху неговата светиня; приспигатъ депутати да молятъ отмѣнение. Това се продължава месеци; правителството се вижда въ чудо; министъръ Турлаковъ се нагърбва да уреди спора; поканени сж и дветъ страни да депозиратъ исканията си. Депозиратъ ги. Дружеството предлага нови поемни условия, които, изпѣлени, ще унищожатъ гората, безъ да може тя да бѣде възстановена нѣкога. Естествено, Св. Синодъ не се съгласява, а концесионеритъ не отстъпватъ и преговоритъ пропадатъ. Въ сжщото време министъръ Стамболийски въ Лозана отново поелъ задължение спрѣмо италианското правителство да предаде горитъ на „Българска горска индустрия“.

Презъ м. май 1923 г., обаче, Св. Синодъ по частенъ редъ е научилъ, че по заповѣдъ на министра на външнитъ работи сж почнати преговори за смѣтка на Рилския монастиръ, между представителите на правителството отъ една страна, и такива на дружеството, отъ друга. Цѣлата на тѣзи преговори е била да се изработи договоръ, който да уреди отношенията между дружеството и монастира, като включи въ себе си и условията за сѣчба. За база, съгласно нарежданията, е билъ взетъ проектъ за поемни условия, изработени отъ дружеството. При разискванията по него, представителите на Св. Синодъ и Св. Рилска обителъ не сж били викани.

Изработениятъ договоръ е билъ предаденъ отъ Министерството на външнитъ работи на Св. Синодъ на 1 юний 1923 г. съ бележка: да отговори до 4 юний следъ обѣдъ, дали приема договора или не, като българското правителство си запазва правото въ случай на отрицателенъ отговоръ да действува както намѣри за добре.

Св. Синодъ се е постаралъ да спази този срокъ, но това се е оказало невъзможно. Трѣвало е да се вземе решение и по единъ договоръ отъ 61 члена, изработенъ отъ трети лица, безъ представителъ на Св. Синодъ. За основа на този договоръ сж служили изработенитъ отъ дружественитъ органи поемни условия. Необходимо е било време за Св. Синодъ да добие ясна представа що съдържа той, за да може да опредѣли становището си. Синодътъ веднага повиква вещи лица, за да разгледатъ предложенieto и дадатъ мнение.

Поради кжщото време — 1 юний до 4 юний — вѣститъ лица едвамъ успѣли да проучатъ само същевитъ въпроси въ представенитъ отъ дружеството поемни условия. Но и отъ това за Св. Синодъ е било ясно, че този договоръ той не може да приеме. Обаче да отговори отрицателно, безъ да опита всички средства, за да го измѣни и приближи къмъ своето становище, при държането на правителството, значило би да докара само зло за монастира, църквата и държавата. За това Св. Синодъ е решилъ да изпрати представителъ да преговаря. Но въ време на преговоритъ идва 9 юний, правителството на Стамболийски пада и преговоритъ се прекъсватъ.

Това е третата фаза на спора за Риломонастирскитъ гори.

Следъ 9 юний настѣпва четвъртата фаза. Следъ тая дата Рилската Св. обителъ влиза, тъй да се рече въ владение на свогитъ узурпирани имоти, изпѣжда работницитъ на дружеството и започва да прибира съборенитъ дървета, да рачиства гората и да сѣче отново тукъ-таме.

Дружеството се оплакало отново от това действие на манастира, и Министерството на земледелието наново спрѣло манастирската работа. Манастирът по-рано бѣ обжалвалъ предпущено едно запрещение на Министерството на земледелието; манастирът да не сѣче вече въ собствената си гора. Тѣмо въ това време иде и решението на Върховния административенъ съдъ, съ което се отмѣнява наредждането на Министерството на земледелието като незаконно.

Г. г. народни представители! Понеже въ спора досега ние не знаемъ мнението нито на единъ съдъ, къмъ какъвто дружеството всекога се е отклонявало да прибегне, важно е да чуете текстуално единичкия по случая съдебенъ актъ — решението на Административния съдъ №258 отъ 26 юний 1923 г. Следъ дълга мотивировка решението казва: „Този административенъ актъ на публичната власть — запрещението на Министерството на земледелието — цели да даде сила и действие на единъ договоръ за експлоатацията на Рилския гори подъ концесия на брати Балабанови, който договоръ собственикътъ на гората — Рилската Св. обитель — счита за унищоженъ, а Министерскиятъ съветъ призналъ за валиденъ, касателно силата на който договоръ, прочее, съществува препирня-споръ отъ частноправенъ характеръ, засещащъ частнитъ имущества, правни отношения на Рилската манастирска община и братя Балабанови.

„Споредъ чл. 1 отъ закона за гражданското съдопроизводство всека препирня — споръ за гражданско право, се разрешава отъ съдебнитъ учреждения отъ което следва, че въ случая нито Министерскиятъ съветъ, нито Министерството на земледелието и държавнитъ имоти сж компетентни да разрешаватъ подобенъ споръ за признаване валидността на договоръ, който преди години е билъ сключенъ между управлението на Св. Рилска обитель и братя Балабанови за експлоатацията на Риломонастирския гори. При това положение обжалваното предписание, като издадено въ изпълнение и турено въ действие на едно решение, което изхожда отъ некомпетентна власть, следва да се признае за незаконнобрѣенъ административенъ актъ, който по силата на чл. 233 п. 4 отъ закона за устройството на съдилищата подлежи на отмѣнение“.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Николовъ! Извинете, че ви прекъсвамъ. Нѣмамъ право, но въ интереса на работата. Понеже г. министъръ Калфовъ ще направи едно изявление, искамъ да му дамъ думата.

Има думата г. министъръ на външнитъ работи.

Министъръ Х. Калфовъ: Г. г. народни представители! Отъ всичко туй, което г. Коста Николовъ изложи, се вижда, колко сложенъ е въпросътъ, по който се разисква. Понеже пъкъ и времето е много скъпо за пленума, азъ отъ името на г. министъръ-председателя предлагамъ и моля този въпросъ да бѣде препратенъ въ комисията, където г. г. народнитъ представители ще иматъ възможностъ да проучатъ всички документи, които сж свързани съ това дѣло, и ще могатъ спокойно да преценятъ дали се онова, което правителството отъ 9 юний насамъ е направило, за да ликвидира тоя толкова болезненъ и тежъкъ въпросъ, то е спасило интереситъ на Св. Рилска обитель, на Св. Синодъ и на държавата, или не. Та моля да се не отнема времето на пленума, а въпросътъ да бѣде препратенъ въ комисията, където ще може да се проучи по-добре.

Д. Ньорчевъ (н. л.): Въ коя комисия?

Министъръ Х. Калфовъ: Въ комисията по Министерството на земледелието. И азъ ще бѣда тамъ.

Д. Ньорчевъ (н. л.): Въпросътъ да се разгледа отъ третъ комисии: по Министерството на земледелието, по Министерството на правосъдието и по Министерството на външнитъ работи.

И. Петровъ (д. ст.): Ако е възможно, да се съобщи кога ще се разгледа това предложение, за да присъствуваме повече народни представители.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Коста Николовъ сега може да прекъсне, но иначе той си запазва правото да говори следъ връщането на предложението отъ комисията.

С. Костурковъ (д. ст.): Нека свърши.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Записанъ е да говори г. Величковъ и други.

И. Петровъ (д. ст.): Тѣ ще се откажатъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Не се отказватъ.

Министъръ Х. Калфовъ: Нѣмамъ нищо противъ това ораторътъ да довърши, ако желае; но въпросътъ е да спечелимъ време и да може да се разгледатъ всички документи по този въпросъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Николовъ! Азъ предлагамъ да говорите следъ като се върне това предложение отъ комисията.

М. Донсузовъ (с. д.) и С. Костурковъ (д. ст.): Сега нека той свърши, а другитъ после ще говорятъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ.

К. Николовъ (д. ст.): (Продължава да чете) „Водимъ отъ горнитъ съображения, Върховниятъ административенъ съдъ реши:

„1. Отмѣнява телеграфическото предписание на Министерството на земледелието и държавнитъ имоти отъ 26 ноември 1922 г. подъ № 14.915, съ което на Св. Рилска обитель се забранява за въ бждатце да сѣче дървета отъ своитъ гори, освенъ за собственитъ си нужди. 2. Препясъ отъ това решение да се изпрати на надлежния министъръ за сведение и изпълнение.“

Следъ това решение на Върховния административенъ съдъ, манастирът продължилъ да разчиства гората. Правителството обаче, изпратило команди и подъ началството на офицеръ да разгони манастирскитъ работници. Монаситъ, начело съ игумена архимандритъ Антоний, въ църковно одеяние слизалъ при „Ягнилото“ — началото на гората и съ лѣние на молитви . . .

И. Петровъ (д. ст.): На коя дата е това?

К. Николовъ (д. ст.): Не е отбележано.

И. Петровъ (д. ст.): Следъ издаването на решението ли е това?

К. Николовъ (д. ст.): Следъ издаването на решението на Административния съдъ. . . и съ пѣне на молитви не позволяватъ на командитъ да се бъркатъ въ законнитъ и частни работи на манастира. Игуменътъ е протестиралъ предъ министра на външнитъ работи.

М. Донсузовъ (с. д.): При новата власть ли?

К. Николовъ (д. ст.): Това е при новата власть. Обаче пристигатъ нови постъпки отъ Италианската легация — което се вижда и отъ мотивитъ, съ които се внася това предложение. На 8 августъ Министерскиятъ съветъ назначилъ една комисия да изкаже мнение по въпроса. Къмъ срѣдата на августъ Министерството на външнитъ работи влиза въ споразумение съ председателя на Св. Синодъ; той отъ своя страна влиза въ споразумение съ старцитъ, които въ това време сж билъ въ провинцията. Следъ мнението на старцитъ, Синодътъ изказва готовностъ да се почнатъ преговори, за да се види какъ да се уреди въпроса.

Въ молитвѣ на предложението за одобрение на договора е казано, че той е резултатъ на едно полюбовно споразумение между Св. Синодъ и Св. Рилска обитель. Обаче съществува едно писмо отъ игумена на Рилския манастиръ, което гласи така: (Чете)

„До г. министра на външнитъ работи.

„Една комисия, назначена отъ Министерския съветъ, изработи проекто-договоръ за концесия на Риломонастирския гори. Върху бждация проекто-договоръ и сега не можа да се постигне пълно единодушие и съгласие между двѣтъ контрагентни страни. Такова не се постигна, защото и въ изработения проекто-договоръ се допуснаха условия, противни на справедливостта, следователно и на интереситъ на манастира. Да осветля Васъ и всички г. г. министри съ направенитъ опущения Ви отправямъ настоящето изложение“.

И тукъ съ изредени всичкитѣ поправки, които игуменътъ иска да се направатъ въ проекто-договора на „Българска горска индустрия“.

Нѣкой отъ лѣвицата: Коя дата носи това писмо?

К. Николовъ (д. ст): Писмото има № 1356 отъ 27 септември 1923 г.

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Тамъ нѣма ли нѣщо за убийството на Киприянъ?

К. Николовъ (д. ст): Въ това писмо игуменътъ моли да бждатъ измѣнени и отхвърлени много клаузи отъ новия договоръ. Сравнявайки договора съ исканията на игумена, виждамъ, че нищо една негова молба не е удовлетворена. Какъ тогава той е подписалъ този договоръ? А той го е подписалъ. Кога го е подписалъ — не личи. Ако обърнете внимание, ще видите, че на това мѣсто въ договора има многоточие. Взелъ ли е игуменътъ съгласието на монастырското братство, също не се знае. Въ договора има многоточие на съответното мѣсто. Но въ писмото на игумена е отбелязано и друго едно обстоятелство. Игуменътъ нише, че придружава това писмо съ едно друго писмо № 1355 отъ същата дата 27 септември 1923 г. до министра на външнитѣ работи, съ което иска да се освободятъ на монастыра отчуждениитѣ му имоти по закона за трудовата поземелна собственост, отчуждени несправедливо, незаконно партизански, въпреки наредбитѣ на закона за трудовата поземелна собственост. Игуменътъ твърди, че при една безпристрастна ревизия и при съществуващия законъ за трудовата поземелна собственост монастырскитѣ имоти ще бждатъ повърнати. Нарушенията на закона сж предметъ на това писмо.

Въ писмото си до Министерството на външнитѣ работи № 1356 отъ 27 септември 1923 г. игуменътъ се съгласява да приеме въ новия договоръ цената 3.50 л. златни звонкови за кубически метъръ дървенъ материалъ, но ако се повърнатъ монастырскитѣ имоти. По отношение, обаче, на другитѣ спорни параграфи на договора игуменътъ дословно пише: „Молямъ да бждемъ допуснати съ г. Вакаро отъ „Българска горска индустрия“ предъ нѣкой отъ г. г. министритѣ да изложимъ лично и обосновемъ исканията си. Тѣй договорътъ най-мирно ще бжде сключенъ“. Значи договорътъ ще бжде сключенъ при известни условия. Изучавайки договора, азъ не намѣрихъ тия условия да сж изпълнени. Какъ тогава игуменътъ е подписалъ договора? Въродно е той да си е сложилъ подписа следъ това писмо. Министерствътъ на земледѣлието и министертътъ на външнитѣ работи ще ни кажатъ това, защото министертътъ постановления, съ които е одобренъ договорътъ сж две, отъ по-късна дата.

Както и да е, договорътъ е сключенъ, той е въ сила отъ 24 ноември 1923 г. Сега отъ насъ зависи да го утвърдимъ или не. Тукъ се свършва четвъртата фаза отъ развитието на въпроса.

Г. г. народни представители! Такава е историята на тоя пословиченъ вече споръ за монастырскитѣ гори, който занимава българското обществено мнение отъ 1899 г. насамъ — комахай четвъртъ въкъ.

Отъ изложението ми вие видѣхте: първо, борба отъ монастыра и Св. Синодъ, за да се запазятъ горитѣ отъ унищожение чрезъ разумно, законно и научно експлоатиране, а заедно съ това да се запазятъ интереситѣ и на монастыра; второ, борба отъ страна на концесионеритѣ за подобро рентниране на вложенитѣ капиталы чрезъ извличане по-голямъ печалбъ, безъ огледъ на интереситѣ на самата гора, пѣкъ и на монастыра; и, трето, вмѣшательство на чужди и наши политически фактори въ полза на едната само страна — концесионеритѣ, въпрѣки законитѣ на страната и международното право. Ясно е за всички, че оцетениятъ тукъ е Рилскиятъ монастыръ, като му е на трапенъ единъ съспитателенъ договоръ за експлоатация на монастырскитѣ гори.

Защо договорътъ е съспитателенъ за монастыра?

Преди да разгледамъ тоя въпросъ, нека се спра на основитѣ за всѣка рационална експлоатация на горитѣ.

Експлоатацията на горитѣ сега се води само отъ интереситѣ на гората, т. е. да се запази тя за вѣчни времена, като приходно перо въ народния поминѣкъ. Нѣкога турцитѣ сж казвали: „Най-добриятъ лесничей е брадвата“ и оголиха Балканския полуостровъ. Затова днесъ се чудимъ на писанията на Хаджи Калфа, който преди 200 или 300 години, не помни койне, е посетилъ Витоца и въ спомене-

нитѣ си казва, че тамъ въ най-хубави гори, подъ Черни-връхъ, при езерото сж му ловили и пекли пастърви риби по единъ аршинъ дълги. Новиятъ законъ за горитѣ отъ 1922 г. изиска за експлоатирането на всѣка гора да се състави стопански планъ (чл. 60). Стопанскитѣ планове се утвърждаватъ съ указъ по Министерството на земледѣлието. Това е нужно, за да се запазятъ горитѣ отъ унищожение и да се пресѣдаватъ на вѣчни времена, защото гората е капиталъ; той трѣбва да бжде лихвоносенъ, да расте и дава печалби, а не да загине. Безъ рационално и научно експлоатиране гората умира.

Едно изучаване на рилскитѣ гори и условията на Рилския балканъ отъ компетентни лесовѣди и отъ монастырската горска властъ дава следнитѣ резултати. Рилскитѣ гори сж две зони, два класа: иглолистна и широколистна. Въ иглолистната зона има тукъ-таме широколистни дървета, а въ широколистната — тукъ-таме иглолистни. Теренитѣ сж стрѣмни и трудни за експлоатиране. Отъ вѣтрове и снѣгове, при лоша експлоатация стватъ голѣми повреждания. Младокитѣ се отглеждатъ трудно. Гората е престарѣла и трѣбва да се изсѣче. Опасно е да се оголятъ цѣли парцели, защото стихии и вѣтрове лесно унищожаватъ гората.

Въз основа на тия научни данни, монастырътъ е съставилъ нови поемни условия; да се изсѣче всичката стара иглолистна гора, като изсичането тава постепенно на ивици и върви отъ изтокъ къмъ западъ, като се изсѣчатъ само 40% отъ свръхзапаса. Обаче тия монастырски условия не сж били приети. Приети сж били поемнитѣ условия на „Българска горска индустрия“, които макаръ и противни на принципитѣ за научна, законна и рационална експлоатация сж легнали почти изцѣло въ основитѣ на предложениия ни договоръ.

Какви сж вредитѣ отъ тоя договоръ?

Въ първитѣ поемни условия и контрактъ никжде не е казано точно колко кубически метра дървенъ материалъ трѣбва да се изсѣче, но отъ п. 5 на контрактъ където е определено, че приблизителната стойностъ на предприятието възлиза на около 2.230.000 л. златни, излиза, че „Българска горска индустрия“ има право да изсѣче около единъ милионъ кубически метра дървенъ материалъ. До влизането въ сила на тоя договоръ, „Българска горска индустрия“ е отсѣкла 662.000 куб. м., а споредъ новия договоръ — 777.500 куб. м. Освенъ това монастырътъ има задължение пакъ по договора да сѣче за подмладяване на гората. Значи, връгло ще се изсѣче 858.000 куб. м. дървенъ материалъ. Следователно, заедно съ изсѣченото до преди новия договоръ трѣбва да се изсѣче отъ гората, и то само отъ иглолистната зона, връгло 1 1/2 милиона куб. м.

Може ли гората да даде това количество дървенъ материалъ? Монастырскитѣ горски власти и компетентни лесовѣди следъ дълги изучавания на монастырскитѣ гори сж опредѣлили тѣхната продуктивностъ въ цифри, показани въ следната таблица: (Чете).

	Сврѣхъ запасъ	Годишенъ прирѣстъ	Всичко М ³	
I Иглолистна зона (класъ)	Иглолистна маса . . .	828.545	16.765	845.310
	Широколистна маса . . .	165.709	3.353	169.062
II Широкол. зона (класъ)	Широколистна маса . . .	994.254	20.118	1.014.372
	Иглолистна маса . . .	289.236	5.788	295.024
Всичко	Широколистна маса . . .	79.309	1.447	80.756
	Иглолистна маса . . .	361.545	7.235	368.780
Всичко	Иглолистна маса . . .	997.854	18.212	926.066
	Широколистна маса . . .	454.949	9.141	464.090

Отъ тази таблица се вижда, че иглолистният материалъ въ дветъ зони има 926.000 куб. м. Но за отсичане на тоя материалъ трудно ще се използватъ далечниятъ и непригодниятъ мѣста. Значи, 926.000 куб. м. материалъ трѣбва да се вземе отъ достъпнитъ мѣста. Но лесовъднитъ и монастирскитъ горски власти не позволяватъ да се изсѣче повече отъ 40% на свърхзапаса. Значи не може да се изсѣче и 845.000 куб. м., а само кръгло около 680.000 куб. м.

Отъ казаното до тукъ се вижда, че рилскитъ иглолистенъ класъ не може да даде толкова материалъ, колкото предвижда договорътъ, ако се експлоатира по закона и принципитъ на науката. Материалътъ свърхповече непременно трѣбва да се потърси и въ широколистния класъ — неговата иглолистна маса. Но по новия договоръ „Българска горска индустрия“ се е задължила да изсѣче само иглолистния класъ; експлоатацията на широколистния класъ за „Горска индустрия“ е факултативна — ако желае (§ 4, алинея 8 и 9). Отъ тукъ произтича и опасността да се изкорени гората, която е по-близо и на която експлоатацията е по-евтина. Не е гаранция обстоятелството, че маркирането на дърветата ще се извършва отъ монастирскитъ горски власти (§ 9, алинея 1, и § 13, алинея 1), защото въ договора има клаузи, които даватъ право на дружеството „Горска индустрия“ — когато монастирската горска власт не иска да маркира дърветата и да определя съчищата или пъкъ закъснѣе съ работата, то само да извърши тая работа (§ 15, алинея 5). Значи „Горска индустрия“ може да маркира и сѣче какъто и както си иска, за да си получи ежегодния контингентъ маса. А монастирътъ нѣма право да намалява тая маса (§ 7).

Мѣренето 10 см. на тънния край безъ кора (облеченъ), освенъ че ще увеличи масата за отсичане, но и ще оцети монастиря. Споредъ закона, мѣренето трѣбва да става на тънния край, при 7 см. диаметръ, заедно съ кората. А споредъ договора (§ 3), мѣренето ще става при диаметръ 10 см., безъ кората. За да се навакса цифрата 777.000 куб. м., което количество дружеството има право да отсѣче по договора и ще го мѣри на 10 см., безъ кората, трѣбва да бъдатъ отсѣчени още 12% куб. м. — още 93.000 куб. м. Или трѣбва да бъдатъ отсѣчени всичко 870.000 куб. м., а ще бъдатъ платени на монастиря само 777.000 куб. м. Останалитъ 93.000 куб. м. ще бъдатъ потънени части отъ стѣблата, материалъ, който нито е строителенъ, нито догамъ горивенъ, материалъ, който ще остане да гние изъ гората и да и вреди или ще струва на монастиря хиляди левоуе за почистване на гората отъ него, защото това повеляватъ чл. 65 и 82 отъ закона за горитѣ. Ако тоя материалъ изгине, монастирътъ само за разликата въ мѣрката отъ 7 на 10 см. ще изгуби 93.000 куб. м. по 3½ л. зл. звонки = 8.370.000 л. сегашни книжни пари. Монастирътъ има загуба и въ цената: за 1 куб. м. материалъ 3½ л. зл. монета и малко. Бчерашниятъ курсъ на златенъ наполеонъ бѣше на пияцата 523 л. книжни, а Българската народна банка го купуваше по 510 л. Значи 1 зл. л. звонковъ е равенъ на 25½ л. банкноти. По курса на банката „купува“, 3½ зл. л. монета сж равни на 89½ л. книжни, но, при високия курсъ на златния наполеонъ на пияцата (523 л.) може смѣло да приемемъ, че 3½ зл. л. звонкови се равняватъ сега кръгло на 90 л. банкноти.

Следователно, „Българска горска индустрия“, при сегашния високъ курсъ на лева, заплаща на монастиря по 90 л. кубически метъръ. А какъ се продава днесъ тоя материалъ на коренъ отъ Министерството на земледѣлнето? По даннитъ, които взехъ отъ това министерство, се вижда, че дървениятъ материалъ въ държавнитъ гори на коренъ се продава на кубически метъръ така:

Якоруда — тарифна цена	100—150 л.	тържна цена	162—276 л.
Юндола — „	260 „	„	430 „
Лъджене (Чехлово) „	180 „	„	220 „
Лъджене (общинска) „	150 „	„	430 „
Лъджене (Каменца) „	150 „	„	505 „

Рилски монастиръ, следъ като се унищожил контрактъ, на околното население, продаваше

120	лева куб. метъръ.
150	
170	
210	
240	

А риломонастирскитъ условия сж по-благоприятни за експлоатиране на горитѣ отколкото тия на Якоруда, Юндола, Лъджене, защото близо до с. Рила има държавни желѣзници; държавно шосе и река надлъжъ по експлоатационния теренъ.

Следователно, „Българска горска индустрия“ имаше смѣтка да плати за кубически метъръ повече, поне 6 л. зл. звонкови = 150 л. книжни, защото фасониранитъ материалъ днесъ се продава въ София 1.800—2.100 л. кубически метъръ. Чистата печалба отъ 1 куб. м. първокачественъ фасониранъ материалъ е минимумъ 650 л. по направенитъ въ монастиря опити. За да определятъ каква цена да иска отъ „Българска горска индустрия“, монастирътъ, възъ основа на чл. 89 отъ закона за горитѣ, самъ е направилъ опити за експлоатация, макаръ и въ малкитъ размѣри. Резултатитъ отъ тия опити сж:

Мура, сѣчъ на много трудна мѣтностъ, за 1 куб. м.:	
Отсичане, трупене, превозъ до чарка	130 „
Избичване на предприемачъ	140 „
Превозъ до гара Рила	200 „
Превозъ до София по желѣзницата	100 „
Говарене, претоварване, разтоварване по желѣзницата	30 „
Всичко безъ такситѣ	600 „
Въ София на едро се продава кубикътъ	1.500 „
Безъ такситѣ остава печалба	900 „
Ела продаденъ на едро въ София 1 куб. м.	1.250 „
Разходи	600 „
Печалба за кубикъ	650 „

Вѣрно е, г. г. народни представители, че „Българска горска индустрия“ трѣбва да лечели. Вѣрно е, че нейното дѣло не е само търговско, но и високо културно; вѣрно е също, че съ своето толкова много разширено индустриално предприятие дружеството дава поминъкъ на хиляди хора и регулира назарнитъ цени на дървения материалъ въ благоприятна смѣсъ; вѣрно е, че безъ участието му тия цени може си биха били много по-високи. Но при всичко това дружеството имаше възможностъ да плати повече на монастиря, поне по 6 златни лева звонки за кубически метъръ. Затова и монастирътъ е правъ, като се счита оправдани. Болката на монастирскитъ брати въ случая се увеличава и отъ обстоятелството, че, получавяйки значителна цена за своето богатство, тѣ сж принудени, противъ волята си, експлоатираны въ тѣхнитъ високи чувства на родолюбие, да подпишатъ въ лицето на свои игуменъ единъ договоръ, който, приложенъ даже по правилата на науката и повѣленията на закона, ще следъ дълго ще лишитъ монастиря отъ това богатство. А самото това обстоятелство ще подпише смъртната присѣда и на самия монастиръ.

Азъ няма да посочвамъ другитъ вреди, защото времето не ми позволява, макаръ и да съмъ ги проучилъ основно всички.

Ами какво да се каже за старитъ дългове на „Българска горска индустрия“ къмъ монастиря, произлезли отъ неплащане и отъ тенденциозно тълкуване понятието „златни левоуе“? А тия вземания на монастиря възлизатъ на милиони?

Има ли нужда, г. г. народни представители, да привеждамъ още доказателства, че тоя договоръ ощетява монастиря извънредно много и му носи неприятности и общащи изненади? Той ще разори икономически монастиря, защото безъ особено голѣма облага ще го лиши отъ единственото му богатство — неговитъ чудесни гори.

Заключоавамъ, г. г. народни представители! Въмъпателството на нашитъ власти се хвърля на очи преди всичко въ спора за риломонастирскитъ гори. То е нито желано, нито законно. Монастирътъ е община съ законъ отъ 1894 г. като такава, той е автономенъ общественъ институтъ, които се самоуправлява: самъ управлява имотитъ си, самъ произвежда търгове, утвърждава ги и ги унищожавя съобразно интереситъ си.

Д. Ньорчевъ (д. л.): Сега не е така.

К. Николовъ (д. с.): Горитѣ сж собственост на монастиря, както и земята, дето тѣ растатъ. Трети лица концесионери могатъ да влизатъ и работятъ въ горитѣ само съ съгласието и отъ името на монастиря, и то само догована, докато монастирътъ ги допуска въ своитъ имоти. Такива концесионери нѣматъ право надъ горитѣ; тѣхното право, когато има такова, е облигационно право спрямо монастиря. А всѣки юристъ знае, че такова право не може да се упражнява противъ волята на задължения и че при споръ тоя който претендира за това право, трѣбва да се обърне къмъ съдилищата, а не къмъ административнитъ власти — па били тѣ и най-висшитъ. Спорътъ е въпросъ отъ частно-правенъ характеръ, затова въ него никакъ не може да се мѣси. Това е признало и Министерството на

земледелието съ писмото си до „Горска индустрия“ и Синода № 14.248 отъ 8 октомврий 1921 г. Въ това писмо изрично се говори: „Вашият договорни условия ако има такива спрѣмо държавата, сж частни за странитѣ книжка, които тя игнорира напълно“. Римската св. обител е автономна, е ставропигиална, Какво значи то? „Ставроост“ ще каже „крѣст“, а „штито“ — „забивамъ“. Вселенскитѣ патриарси нѣкога, когато сж искали да отнематъ нѣкой манастиръ отъ ведомството на епархийския архиерей тѣ сж изпращали да забиятъ единъ крѣстъ нѣкъде въ манастира, което означавало, че занатредъ тоя манастиръ ставалъ подведомственъ на патриаршията и започвали да се нарича ставропигиаленъ. Такива сж у насъ манастиритѣ Рилски, Троянски и Бачковски. Като такива, тѣ сж подъ юрисдикцията на нашата висша духовна властъ — Св. Синодъ. Тѣ сж подчинени нему. Затова и видѣхме отъ историята на спора за риломонастирскитѣ гори Св. Синодъ да се застъпва навсѣкъде въ тоя споръ и да утвърждава решенията на риломонастирския съборъ като висша духовна властъ. По тия въпроси, освенъ Св. Синодъ, нѣма друга властъ надъ манастира, освенъ горската по техническитѣ въпроси и сѣдилищата по частно-правнитѣ. Ето защо азъ считамъ, че намѣсата на административнитѣ наши власти въ спора, особено на министри и Министерския съветъ, е била неумѣстна, неоправдана отъ законитѣ на страната. Тая намѣса е била само пакосна, защото въ известни среди е оставила убеждение, че тя — административната властъ — има компетенция да разрешава, тѣй или иначе въпроса, и съ това е дала поводъ и на външно вмѣшательство.

И това външно вмѣшательство не е оправдателно. България е суверенна държава — тя има право на свобода да се управлява по своитѣ закони. Тя не е подъ капитулационенъ режимъ, който да оправдава чужда външна намѣса въ вътрешния нейнъ животъ. Даже чужденцитѣ, които живѣятъ въ царството, мисля, се сѣдятъ по нашитѣ закони, както по главни престѣпления, така и по граждански спорове. Отъ това, че въ „Горска индустрия“ има акционери чужди поданици, дружеството не е добило право по нашитѣ закони да се оплаква на чужда, не българска властъ. А че това дружеството е сторило, се вижда отъ потата на италианската легация, отправена до нашето правителство на 10 октомврий 1921 г. Грѣшка има и бившето българско правителство, като е изказало готовност да се намѣси въ единъ частно-правенъ споръ съ тенденция да го разреши въ полза на едната страна, безъ огледъ де е правото. Ангажментитѣ на покойния министър-председателъ Стамболийски въ Генуя и Лозана сж нарушение на законитѣ ни, а като такива тѣ не могатъ да иматъ значение въ правния развой на спора. Ако той това е направилъ, безъ да може да се ориентира въ правната страна на спора, бидейки въ чужбина, неговитѣ другари тукъ трѣбваше да разяснятъ въпроса на италианския пълномощенъ министъръ въ София и той, като синъ на една културна нация, нѣмаше да се мѣси повече въ спора, а поше да посъветва своитѣ пострадавши съотечественици да се обърнатъ къмъ българскитѣ сѣдилища, каквото е било неговото гледище още отъ начало.

Само така азъ оправдавамъ намѣсата на Италианската легация въ спора за Риломонастирскитѣ гори. Друго тълкувание азъ не мога да дамъ на това вмѣшательство, защото не мога и да помисля, че въ случая надъ победена и унижавена България е било упражнено правото на силния. Познато е на всички близкородството на италианския народъ, който носи въ жилитѣ си кръвта на нѣвогапния Римъ. Тоя Римъ не единъ път е изпитвалъ правото на силния, за да не се нуждаятъ днесъ отъ това право неговитѣ потомци Фразата „*Vae victis*“ — „горко на победения“, ние сме получили отъ римската история. Тя е била произнесена въ 390 г. преди Христа отъ единъ самозабравилъ се победителъ-варваринъ, галския военачалникъ Бренъ. Всредъ разрушения Римъ на галитѣ се премѣрва златото на позорния откупъ. Но жаднитѣ за злато варвари не теплятъ право — римлянитѣ имъ обръщатъ върху това вниманието. Тогавъ гордия победителъ, полководецъ Бренъ, измѣква полѣмния си мечъ, слага го на вѣзнитѣ, за да тежи повече, възкликвайки „*Vae victis*“ — „горко на побѣдения!“ И тоя възкликъ на единъ жаденъ за злато победителъ ето вече 23 вѣка се носи по свѣта отъ уста въ уста, не да освѣтлява правото на силния, а като протестъ противъ това право! Това ни учи Римъ, свещениятъ градъ на Италия!

И. Руневски (с. д.): Това е било много отдавна.

К. Николовъ (д. сг): Голѣмитѣ хора на единъ народъ като Италианския, който е записалъ такива печални страдания въ своята история, не може да се въодушевяватъ отъ правото на силния, особено въ защита на материялни интереси въ едно време като днешното, което много напомнимъ 390-та година преди Христа. Ето защо азъ отново съмъ длъженъ да подчертая, че намѣсата на италианската легация въ спора по риломонастирскитѣ гори се дължи на грѣшкитѣ на нашитѣ бивши управници. Давайки обѣщания противни на законитѣ на царството, тѣ сж заблудили италианския министъръ на външнитѣ работи, а съ това сж унижавили своето отечество. Допускайки съ своето невежество чуждо вмѣшательство въ вътрешнитѣ наши търговски разправи, тѣ сж създали прецедентъ, много опасенъ въ едно време, когато пазѣ по тѣхна вина, много наши кредитни, търговски и индустриални предприятия, за да запазатъ своето злато, имаха непаприотичната мисълъ да вдигнатъ отгоре му чужди бандери.

Какво ще стане съ България, ако за вѣско недоразумѣние, или за вѣзка законна мѣрка на правомѣщущи или на власти, грози да последва външна намѣса?!

Г. г. народни представители! Предложениятъ ни за утвърждение договоръ не е законенъ, даже и ако е като резултатъ на едно „полобовно споразумение“ между странитѣ, както се твърди въ мотивитѣ на предложението. Доказателствата за това сж много.

По законитѣ на страната унищожениятъ договоръ сж вече несществуващи; следъ това сж несществуващи и договорнитѣ отношения и между странитѣ. Възстановяване и на единитѣ и на другитѣ може да стане само чрезъ сключване на новъ договоръ. А за да има законна сила този новъ договоръ, той трѣбва да бѣде сключенъ въз основа на законно произведенъ търгъ. Сключенъ той по доброволно съгласие или „полобовно споразумение“ е нищоженъ отъ момента на съставянето му и като такъвъ не поражда никакви правни последици.

А такъвъ е случаятъ съ договора, който ни е сключенъ на одобрение. Той е сключенъ между странитѣ следъ „полобовно споразумение“, а не по силата на законно произведенъ търгъ. Такъвъ търгъ не е произвежданъ, а трѣбваше да се произведе, защото по закона унищожениятъ по-рано договоръ, сж вече несществуващи, не могатъ да се възражатъ по взаимно съгласие — законитѣ не позволява това. Унищожението на тия договори е окончателно, неотмѣнимо — нѣкоя властъ, нито даже сѣдебната, не може да ги възстанови, противъ отъ една публична властъ сж били обявени за унищожени. На това унищожение предприемачътъ е билъ длъженъ да се подчини. Той може да се обърне къмъ сѣдилищата и то само за да търси вреди и загуби. Правата му обаче по експлоатацията на горитѣ никой сѣдъ не може да повърне, даже и когато го признае за правъ. Тѣя права той ще си повърне само чрезъ новъ търгъ, законно произведенъ и законно утвърденъ. Предлаганиятъ договоръ не е резултатъ на новъ търгъ. За това само поради тая причина той е незаконенъ. Той не задължава никого. А понеже манастирскитѣ гори сж обществени, управлявани отъ законна община — Римското монашеско братство — самата властъ не може и не бива да допустне сществуването на незаконни взаимоотношения за смѣтка на едно обществено богатство.

Ето защо азъ считамъ, че договорътъ е незаконенъ и трѣбва да се унищожитъ, като се остави странитѣ да си възстановятъ правата чрезъ новъ търгъ съ конкуренция, каквато предписватъ гражданскитѣ ни закони пъкъ и специалниятъ законъ за горитѣ.

Да не се забравя, че тоя договоръ не може да добие сила и следъ утвърдението му отъ Министерския съветъ, защото тоя актъ на Министерския съветъ, като актъ административенъ, не може да създаде права противни на законитѣ въ страната.

Внасянето пъкъ договора за утвърждаване отъ Народното събрание намирамъ за ненужно — никой законъ не налага това на министра на земледелието. Напротивъ, законитѣ за горитѣ (чл. 63, буква г линия трета категорично повѣлява: „Договоритѣ за концессионната експлоатация на всички обществени гори — а по чл. 1 на сѣщия законъ манастирската гора е такава — да се одобряватъ отъ Министерския съветъ по докладъ на министра на земледелието и държавнитѣ имоти“. Ако почитаемиятъ Министерски съветъ смѣта, че тоя договоръ е дошълъ до него по пътищата, трасирани отъ нашитѣ закони, той е властенъ и длъженъ самъ да го утвърди. Да се внася за утвърждение въ Народното събрание не е необходимо, освенъ ако съ това се гони целта да се стовари отъ пле-

питиѣ на Министерския съветъ една отговорност, прехвърлена му отъ бившиѣ безумци. Ако за това се внася договорѣтъ за утвърждение отъ Народното събрание, мисля, грѣшка се прави, защото трѣбва да престанемъ да оформяваме безумията на недостойни управници, а напротивъ, време крайно е дошло вече да търсимъ отговорности отъ тѣхъ за грѣховетѣ имъ.

Ето защо, азъ бихъ молилъ г. министра на земледѣлнето да си оттегли предложението, а Министерскиятъ съветъ — да се дезинтересира отъ спора за Рилскиятъ гори, като остави спорящитѣ страни да потърсятъ правото си отъ единственото компетентно мѣсто — съдилищата.

Каква пакостъ има за Рилския манастиръ отъ тоя договоръ? Пакостта е много голѣма. А що е за насъ Рилския манастиръ? Г. г. народни представители! Рилскиятъ манастиръ е народна светиня. Той е за насъ това, което за италианцитѣ е Ватикана, за французитѣ — Рейнската катедрала! Ние трѣбва да скажипмъ за него поне толкова, колкото скажипатъ другитѣ народи за своитѣ светини. Презъ великата война цѣль културенъ свѣтъ протестира, противъ разрушението на Рейнската църква защото тя не е само френско, а общочовѣшко достояние — тя е храмъ-паметникъ на древно изкуство и архитектура. Спомнете си какъ ние въ войната ни съ Турция скажипхме Одринската джамия „Султанъ Селимъ“! Можемъ ли сега съ лека ръка да посегнемъ на живителния сокъ — горитѣ — който дава препитание и животъ на единствената наша светиня — Рилския манастиръ? Кой отъ насъ ще посегне да угаси тоя факелъ на нашата духовна култура отъ десетъ вѣка насамъ, това хранилище на българския националенъ духъ, на българската писменостъ и речъ презъ най-страшнитѣ дни на нашето двойно робство? Когато много градове и села на България подъ игото на фанариотетѣ забравиха своя роденъ езикъ и своята църква, Рилскиятъ манастиръ остана да ни подсѣща за това, що губимъ. Българската речъ, българската църковна пѣсенъ тамъ не престана да се чува, българското азбуке — да се чете.

Заслугитѣ на Рилския манастиръ къмъ българското племе сж много голѣми. Той ни е далъ велики люде — князовници, духовници, общественици. Той ни е далъ първия нашъ педагогъ — Неофита Рилски, чиито кости и днесъ се покаятъ тамъ!

Рилскиятъ манастиръ е символъ на нашето племенно единство. Св. Иванъ Рилски е покровителъ на българското племе. По Божия промисълъ великиятъ богоугодникъ е избралъ да се посели на най-високото мѣсто на българската земя. Г. г. народни представители! Пренесете се на величествена и блѣосибѣна Рила, капните на Мусала и се огледайте наоколо! Отъ тамъ вие ще видите всичката прекрасна българска земя; изкуственитѣ полигически граници нѣма да поирчатъ на вашия взоръ да видите Шаръ, Пелистеръ, Кожухъ, Бѣласица, Плачковица, Осогово, Родопи, Странджа и гордия Балканъ! Отъ тамъ вие виждате Бѣло-море, отъ вѣкове лелеянтъ български идеалъ.

Отъ Рила, дето сж моцитѣ свещени на нашия покровителъ всѣки българинъ може да прати милъ поздравъ на своя едноплемененъ братъ, дето и да се намира той. Рила е възелътъ — сърцето на българското гѣло. Водитѣ на Рила се носятъ лжчезарно на всички страни и напояватъ всичката българска земя. Рила е центъръ и корона на българската земя, а манастирътъ — нейниятъ скъпоцененъ бижутантъ.

Рилскиятъ манастиръ олицетворява отъ столѣтия насамъ българската нация. Той е съзиданъ и кръпенъ отъ подаянията на цѣль народъ. Той е привличалъ поклонници и давалъ религиозна утѣха на българии отъ всички крайща. Рилскиятъ манастиръ и неговитѣ постройки сж паметници на общобългарската духовна и веществена култура. Въ неговитѣ многобройни апартаменти и стаи вие и днесъ четете надписи, които не могатъ да не ви трогнатъ, — но които азъ се страхувамъ да сломена тукъ. Отъ всички кжтове на българската земя щедрата българска ржка е носила дарове, за да въздигне на най-високото мѣсто на Балканския-полуостровъ, на гъпа на българската земя, единъ паметникъ рѣдкъ по великолепию и по значение! Ще дрзнемъ ли ние днесъ да сложимъ динамитъ въ основитѣ на тоя паметникъ, на тая общобългарска скъпоценностъ? Защото да лишитѣ манастира отъ единственото му останало богатство — горитѣ — означава да го

погубитѣ. А лишитѣ ли го отъ горитѣ чрезъ узаконяване една концесия, която ще ги унищожи, значи унищожавашъ и манастира. А манастирътъ и безъ това е много западналъ по вина на нашето безразличие къмъ вѣра, народностъ и минало! Той е потъналъ въ дългове; само на Св. Синодъ дължи 2 милиона лева. Отъ 200 монаси преди и въ време на освобождението ни, днесъ живѣятъ въ него само 30 одърпани и бедствуващи калугери. Трикласното манастирско училище, което даваше наука и хлѣбъ на стотици сираци и нещастници отъ цѣлата българска земя, отдавна вече е затворено. Постройкитѣ му вече се рушатъ, прочутата Хрелова кула грози да падне. Великолепието на манастира отъ денъ на денъ гине, защото никой вече му не помага. Нѣкога царе, боляри, християни се надпреварваха да го обдаряватъ кой съ какво може — земи, злато, цокжипнина. Турскитѣ султани го почитаха, пазѣха правата му, чимотитѣ му. Много писани документи потвърждаватъ това. Една грамадна 3-метрови свѣщъ отъ бѣль воськъ, подарена отъ единъ иновѣрецъ — турски султанъ — и днесъ стои предъ иконостаса на манастира за укоръ нашъ. Тя ни свидетелствува, че иновѣрцитѣ по-добре сж ценили значението на манастира като културенъ центъръ.

Да, нѣкога всички ценѣха и обдаряваха манастира. А днесъ забравенъ и пренебрегнатъ отъ всички, той трѣбваше да доживѣе да бжде ограбванъ отъ всички. Днесъ всѣки взема отъ него. Св. Синодъ му отне свободата — направи го ставрополицаленъ; държавата му отне земитѣ; концесионери отъ 25 години насамъ безконтролно и безнаказано се силятъ да му унищожатъ и горитѣ — единичното останало му богатство. Допуснемъ ли и последното, остава още времето и стихитѣ да извършатъ своето, та на бжднитѣ поколения да се спрува легенда миналото великолепию на неговитѣ развалини.

Не, г. г. народни представители, ние не трѣбва да допуснемъ това. Ставайки изразителъ на вѣрскитѣ чувства на православния цѣлокушенъ български народъ, азъ ви моля отъ името на бждащето на българското племе, не пострѣйте на най-голѣмата българска светиня, Рилския манастиръ. Залазете неговото благосъстояние, увеличете го съ подаяния и полезни мѣроприятия. Това ние държимъ на манастира за неговото минало и ако го сторимъ, ще докажемъ, че ние, днешнитѣ българии, добре схващаме и неговото значение за бждащето на племето ни.

Не направимъ ли това, манастирътъ полека-лека ще загине отъ нищета. И поколѣбията въ такъвъ случай нѣкога си право ще си казватъ: нашитѣ дѣди сж били недостойни наследници на едно славно минало сж толкова великолепни паметници, които тѣ нито сж оценили добре, нито пъкъ сж съумѣли намъ да ги завещаатъ.

Председателотуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители. Следъ г. Коста Николовъ иде г. Величковъ, но вие чухте изявлението на г. министра на въшнитѣ работи, че правителството предлага разискванията по това предложение да се продължатъ, следъ като въ комисията бждатъ изслушани неговитѣ обяснения. Който отъ васъ приематъ това предложение, . . .

Д. Кьорчевъ (н. л.): Коя комисия?

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Комисията по Министерството на земледѣлнето.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Комисиятъ по Министерството на въшнитѣ работи, на правосъдието и на земледѣлнето — тритѣ комисии.

Председателотуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Който приематъ това предложение на правителството, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

Значи, предложението ще се изпрати въ комисията.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Въ тритѣ комисии.

Председателотуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще пристѣпимъ къмъ следующата точка отъ дневния редъ, а именно одобрение предложението за даване лична народна пенсия и еднократенъ даръ на писателитѣ Стоянъ Михайловски, Антоанъ Стралнимировъ и други.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь И. Терзиев (д. ст.): (Чете)

„МОТИВИ

към предложението за даване лична народна пенсия и еднократен даръ на писателитъ Стоянъ Михайловски, Антонъ Страшимировъ, Кирилъ Христовъ, Димитъръ Ивановъ (Елинъ Пелинъ), Георги Т. Стаматовъ и на художника Александъръ Божиновъ.

Г. г. народни представители! Излишно е да излагамъ подробно значението на литературата и на изкуствата за единъ народъ. Всички вие знаете, че собствено стемежътъ на държавата е, като създава възможното най-добро благоденствие за народа, да го издига все по-високо и по-високо по стълбата на духовния подемъ на човѣчеството и по тоя начинъ всѣки народъ да даде своята данъ на общочовѣшката цивилизация.

Днесъ, когато погледитъ на всички сж обрънати къмъ находа отъ това тежко положение има синове на България, които, макаръ поставени при най-тежки материални условия, не преставатъ да работятъ и за духовния подемъ на своя народъ. Това сж нашитъ учители и просвѣтителни, това сж българскитъ писатели, българскитъ художници и учени, изобщо българскитъ творители на духовни ценности, ония малцина, ония избраници, които висшата промисълъ е надарила съ способностъ да ни разкриватъ най-скришото съкровище на народната душа, да ни будятъ, да оплодяватъ мислитъ ни, да ни зоватъ къмъ красота и които сж наша честъ и гордостъ при общото съревнование на народитъ. Ето защо, още отъ най-древни времена и досега, всички културни държави се надпреварватъ въ грижитъ си къмъ тия духовни свои ратници. Тъ ги подкрѣпватъ съ почетни дарове, съ пенсии, съ изпращания въ други държави, за да се освѣжаватъ и за да донесатъ нѣщо ново на своя народъ, съ отличия и изобщо съ всички възможни улеснения, каквито може да даде една такава мощна организация като държавата.

Нашата държава не е занемарвана отъ своитъ поети, писатели и художници, доколкото ги е имало въ миналото, особено въ първитъ времена. Тя собствено е закърмена съ поезия и съ изкуство: първитъ ѝ най-видни предтечи, създатели и строители сж поветото поети и писатели. Достатъчно е да се споменатъ имената на Паисий, Раковски, Петко Р. Славейковъ, Ботевъ, Любенъ Каравеловъ и на много други за да се види, колко истинна е тая мисълъ. Сетне, следъ първитъ времена на свободния ни животъ, страститъ се пораздухаха, политиката съвсемъ се смѣси съ поезията, писателитъ, художникитъ и ученитъ бидоха отавени сами на себе си. Наистина и тогава поветото отъ тѣхъ бедствуваха, но все пакъ времената не бѣха тъй жестоки, по-лесно се наддѣляваше надъ материалнитъ несгоди. Следъ войнитъ обаче, всичко се измѣни. Въ общото бедствие на народа бедствуватъ, разбира се, и писателитъ, художникитъ, особено тѣ защото тѣмо тѣмъ липсва духътъ на практичностъ, тѣмо тѣ най-малко могатъ да се справятъ съ материалнитъ грижи на живота и иматъ най-малко време да мислятъ за това. И тия условия сж, струва ми се, една отъ главнитъ причини за голѣмия литературенъ и културенъ упадѣкъ, който царува отъ известно време насамъ. И то следъ като се бѣ вече дигнала тѣй високо българската творческа мисълъ, съ Иванъ Вазовъ, Пенчо Славейковъ, Пею К. Яворовъ, Петко Тодоровъ и други. Ние можемъ да си представимъ още какво биха направили и къде биха изнесли българската творческа мисълъ тия даровити ратници, ако и тѣхъ бѣ подкрѣпила малко по-добре държавата, по искрено и по-целесъобразно, а не само съ по нѣкое скромно чиновническо мѣсто.

Трѣбва да поправимъ грѣшитъ на миналото, трѣбва да блдеме по-искрени и по-сърдечни въ отношенията си къмъ нашитъ духовни водители и ратници, трѣбва не само да имъ помогнемъ материално, но и да ги отличимъ и да ги посочимъ за примѣръ на поколѣнията — и съ това да имъ благодаримъ, най-чувствително за тѣхнитъ грижи и за тѣхнитъ трудове.

Това може да стане по много начини. Но едно отъ най-ефикаснитъ средства е отпущане на народна пенсия и еднократенъ даръ. Колкото и да е мѣжко да се установи въ дадения моментъ коя сж именно тия, които сж дали високи ценности въ областта на родната литература и изкуства, и които следователно заслужаватъ да бждатъ възнаградени и подкрѣпени по тоя начинъ, все пакъ времето е посочило нѣколцина, на които държавата е длъжна

да спре своето внимание. За сега тѣ сж Стоянъ Михайловски, Антонъ Страшимировъ, Кирилъ Христовъ, Елинъ-Пелинъ, Георги П. Стаматовъ и художника-общественикъ Александъръ Божиновъ. Отъ две и половина и повече дори десетилетия тѣ, заедно съ покойнитъ вече Пенчо Славейковъ, П. К. Яворовъ и Петко Тодоровъ, рѣзко се очертаватъ на хоризонта на нашия духовенъ животъ, редомъ съ колосалната фигура на Иванъ Вазовъ, и пълнятъ страницитъ на нашата нова културна история.

Стоянъ Михайловски се отличи съ пророческа поетска дейностъ всрѣдъ нашия младъ народъ. Неговитъ поеми и сатири сж били често шуменъ будилникъ отъ народната заспалостъ.

Нѣкогашния народенъ учител Антонъ Страшимировъ съ своитъ богати и жезневѣрни разкази, романи и драми се издигна и стана единъ отъ най-голѣмитъ наши писатели.

Кирилъ Христовъ — още въ първитъ времена, следъ Иванъ Вазовъ, показа на какви хубави лирически вдѣхновения е способна нашата, българска речъ.

Елинъ-Пелинъ — неговитъ разкази съ своята поезия, пластика, духовитостъ и наблюдателностъ биха могли да се мѣрятъ съ много ценни произведения отъ тоя родъ въ европейскитъ литератури, а неговитъ произведения въ областта на детската литература сж едни отъ най-добритъ четива за децата.

Георги П. Стаматовъ, надаренъ съ остро и будно чувство на социалностъ и съвременностъ, още съ първитъ си разкази зае видно мѣсто между нашитъ белетристи.

Александъръ Божиновъ е не само първосъздателъ на българската карикатура, но и единъ отъ най-талантливитъ наши художници, а сжщевременно и единъ критически наблюдател на нашия културенъ и политически животъ, което той показа съ своитъ многобройни карикатури, статии и фейлетони.

Г. г. народни представители! При положението въ което днесъ се намиратъ нашата книжнина и нашитъ изкуства, духовнитъ работници у насъ сж поставени твърде зле. Най-стариятъ между тѣхъ, Стоянъ Михайловски, получава една скромна народна пенсия отъ хеляда лева месечно. Отъ останлитъ нѣкои заематъ скромни чиновнически мѣста, а други работятъ свободно.

Считамъ, че е налпъ дългъ да помогнемъ на тия труженици. Поколѣнията, които ще се ползватъ отъ тѣхнитъ произведения, ще бждатъ признателни на тия, които сж повикани да уреждатъ държавнитъ и народни работи, че не сж забравили заслужилитъ свои съвременници.

Ето защо азъ ви моля, г. г. народни представители, да дадете гласа си за решението, което предлагамъ на вниманието ви и съ което се отпущатъ на поменатитъ вече духовни ратници по 3.000 л. месечна лична народна пенсия и еднократенъ даръ отъ 30.000 л.

София, 20 мартъ 1924 г.

Министъръ-председателъ и министъръ на народното просвѣщение: А. л. Ц. Цанковъ“.

„ПРОЕКТОРЕШЕНИЕ.

За заслуги къмъ родната литература и изкуства дава се пожизнена лична народна пенсия въ размѣръ три хиляди лева месечно едному, начиная отъ 1 априль т. г. и еднократенъ даръ въ размѣръ тридесетъ хиляди лева едному на писателитъ: Стоянъ Михайловски, Антонъ Страшимировъ, Кирилъ Христовъ, Димитъръ Ивановъ (Елинъ-Пелинъ), Георги П. Стаматовъ и на художника-общественикъ Александъръ Божиновъ. Сжщитъ се освобождаватъ до животъ отъ всѣкакви данъци и повинности.“

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министъръ-председателътъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Г. г. народни представители! Най-напредъ искамъ да коригирамъ една грѣшка, която е допусната въ предложението. Отнася се до освобождаването отъ всѣкакви данъци лицата, на които ще се даде народна пенсия — нѣщо, което не може да се допусне. Но това е вписано по подражание на омази пенсия, която се отпусна на покойния нашъ великъ народенъ поетъ Иванъ Вазовъ. Тази грѣшка ще се премахне.

Друго. Азъ лично, както и правителството, не правя голѣмъ въпросъ отъ това предложение, но смѣтамъ че държавата ще изпълни единъ свой дългъ, ако даде средства на своитѣ писатели да доживѣятъ. Моля обаче, предложението да бѣде изпратено въ комисията, дето могатъ да станатъ известни корекции поправки — разбирате въ каква смисълъ. Това е моята молба, която моля народното представителство да я приеме.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Има предложение отъ г. министъръ-председателя разискванията да започнатъ . . .

Н. Пждаревъ (д. сг): Искамъ думата.

Д. Кьорчевъ (н. л): Искамъ думата по предложението.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има предложението разискванията да започнатъ следъ като мине въпросътъ презъ комисията.

Д. Кьорчевъ (н. л): Искамъ думата по предложението.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се, оставете ме да се доизкажа.

Има думата народниятъ представител г. Никола Пждаревъ по този въпросъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Азъ моля г. министра, въ допълнение на това, което той обясни на Народното събрание, да се съгласи решението да бѣде законопроектъ.

Д. Кьорчевъ (н. л): Ако бѣде законопроектъ, тогава ще отиде въ комисията.

Н. Пждаревъ (д. сг): Защото и по съдържание, и по форма то трѣбва да бѣде законодателно постановление. И когато се измѣни решението въ законопроектъ, тогава ще мине по реда, който предвижда правилникътъ.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Съгласенъ съмъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Приема се, че това предложение е отъ законодателенъ характеръ, значи ще мине на три четения.

Д. Кьорчевъ (н. л): Не е право. Искамъ думата по това нѣщо.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Имате думата.

Д. Кьорчевъ (н. л): Г. г. народни представители! Ако канцелариятъ бъркаатъ, щото законопроектитѣ да влизатъ тукъ правилно, даватъ поне право на народнитѣ представители да изправятъ грѣшкитѣ на канцелариятъ и на чиновницитѣ, които пишатъ тия законопроекти. Когато имаме едно предложение, което не се отнася до всички български граждани, а специално само до нѣкои, то не може да бѣде освенъ законодателно предложение, решение. То е пакъ законъ, но то е законъ между държавата и тѣзи лица и се гласува на едно четене. Ако искате да го направите законъ, трѣбватъ специални мотиви, специални други съображения. Една такава законодателна практика, която вие сега искате да въведете, не бива да се въвежда. Касае се въпросътъ за отдѣлни лица. Може г. министърътъ, който внася това предложение, да направя нѣкои измѣнения въ текста, нека го оттегли и на ново да ни го внесе, но ние не можемъ сега да го изпрашаме въ комисията и да го правимъ законъ, заради туй защото се отнася до отдѣлни лица. То собствено е пакъ законъ, но нѣма нужда отъ три четения, нѣма нужда отъ една такава специална контрола, която ангажира всички групи цѣлото обществено мнение и цѣлия Парламентъ. Затуй азъ считамъ, че трѣбва да бѣде решението каквато е била до сега практиката, което решение отново да се внесе въ Народното събрание, следъ като г. министърътъ, който го е внесълъ, направи необходимитѣ поправки, за които той говори, или пъкъ още сега да ги внесе въ текста, който ще гласуваме. Нѣма нужда да се праца въ комисията.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): По този въпросъ комисията ще реши.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Г. министъръ-председателътъ приема да стане законодателно предложение. Остава откритъ въпросътъ дали да отиде направо въ комисията или да бѣде сега разглежданъ на първо четене.

Отъ сговориститѣ: Въ комисията да отиде.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Азъ бихъ молилъ, за да спестимъ излишни разисквания; да се препрати решението — като се спазятъ ония формалности, които каза г. Пждаревъ — въ комисията, да се направятъ тамъ нужнитѣ корекции и като се внесе тукъ, тогава да станатъ разискванията. Съ тия корекции, които ще се направятъ, азъ ви увѣрявамъ, че ще спестимъ много излишни разисквания. Моля, прочее, да бѣде прието моето предложение.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Да се гласува.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля да се съгласите да не ставатъ сега разисквания, а при второ четене.

Д. Кьорчевъ (н. л): Нѣма второ четене.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се. Ще има второ четене.

С. Костурковъ (д. сг): Нѣма да има.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Добре.

В. Молловъ (д. сг): Гласуването ще стане следъ доклада на комисията.

С. Костурковъ (д. сг): Все едно, че не е докладвано.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Които сж съгласни да се прати това предложение въ комисията, моли, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Д. Кьорчевъ (н. л): Не се научихте на редъ. Това не е Парламентъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Пристъпваме къмъ следующата точка отъ дневния редъ, а именно: първо четене законопроекта за измѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 6, 8, 10, 11, 12, 16 и пр. отъ закона за народното просвѣщение.

Министъръ-председателъ А. Ц. Цанковъ: Моля тая точка да не се разглежда днесъ, защото трѣбва да отчетелувамъ сега.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Понеже г. министъръ-председателътъ казва, че ще отчетелува отъ заседанието, разглеждането на тая точка отъ дневния редъ остава за следующето заседание.

Понеже се изчерпи дневниятъ редъ, ще пристѣпимъ къмъ опредѣляне дневния редъ за следующето заседание.

Преди това трѣбва да ви съобща . . .

С. Костурковъ (д. сг): Съобщенията трѣбва да правите въ началото на заседанието.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Да, знамъ. Г. г. народни представители! Социалдемократическата група моли да стане следното замѣняване: за членъ на бюджетна комисия да влѣже народниятъ представител г. Петъръ Алексовъ, вмѣсто народния представител г. Димитъръ Нейковъ. Които отъ васъ сж съгласни съ тая промѣна, моля да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Съобщавамъ, че сж постѣпили:

Законодателно предложение, подписано отъ нужното число народни представители, за отмѣнение на закона за измѣнение и допълнение на избирателния законъ, гласуванъ отъ XIX-то Народно събрание, III-та редовна сесия, 56 заседание, държано на 22 февруарий 1923 г. обнародванъ въ брой 297/1923 г. на „Държавенъ вестникъ“. То ще бѣде напечатано и ще ви бѣде раздадено.

Законопроектъ за измѣнение и допълнение на закона за амнистията отъ 11 януарий 1924 г., който ви се раздаде.

Законопроектът за дружествата със ограничена отговорност, който ви се раздаде.

Ще пристъпим към определяне дневния ред за следното заседание. Г. г. народни представители! Според правилника трябва да има заседание утре и след това в понеделник, но предвид на това, че комисията трябва да се съберат да работят, за да могат да ни поднесат готова работа, а и бюджетарната комисия се събира в вторник сутринта, моля да се съгласите щото утре, събота, и в понеделник да нямаме заседание. Значи, следното заседание да бъде в вторник.

В. Георгиев (д. сг): Въ срѣда.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Моля, г-да. Ние сме решили да имаме всеки ден заседание.

С. Костурков (д. сг): Г-да! Решили сме по-рано да имаме заседание всеки ден, нека си имаме утре заседание. Никаква събота и понеделник. Тук трябва да стоим. Какво е туй?

Министър-председател А. Ц. Цанков: Г-да! Азъ предложих и народното представителство прие да имаме всеки ден заседание, за да можем да привършим работата, която имаме, но ние трябва да дадем възможност на комисията да работят два-три дена. Та малка се идущото заседание да бъде в вторник, макаръ че правилника не предвижда тогава заседание.

С. Костурков (д. сг): Искам думата по този въпрос.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Имате думата.

С. Костурков (д. сг): Г. г. народни представители! Всички признаваме, че има да вършим грамадна работа и че тя чака. Не можем да прекъсваме заседанията за това, че комисията не могат да работят. Колкото могат да работят до обѣд комисията, ще работят. Никакво прекъсване на заседанията за събота и понеделник. Вие знаете, че ние имаме 7 дена ваканция за заговѣни и, ако и сега не работим два дни и недѣлата — три дни, тя отиде. Така не може. (Възражения отъ сговористите) Моля ви се! Ако е въпрос да си правим събрания, то е друга работа, не си го кажемъ.

Н. Рачев (д. сг): Вие правите демагогия. Ние вземахме решение да работим всеки ден.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Моля, г. Рачевъ.

Й. Марулев (д. сг): Христо Киселовъ сега е въ отпускъ и прави соколски събрания.

С. Костурков (д. сг): Недейте злослови срещу единъ човекъ, на когото синъ му е на смъртно легло. Недейте злослови, защото това не Ви прави честъ.

Председателстващ д-ръ Б. Вазов: Моля ви се, г. Костурковъ!

Г. г. народни представители! Които приемат утре и в понеделник да няма заседание, а в вторник да имаме, моля, да вдигнат рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Ще пристъпим към определяне дневния ред за следното заседание. Председателството предлага следния дневен редъ:

1. Трето четене законопроекта за признаване права на индустриална концесия за добиване (производство) и рафиниране на минерални масла и тѣхните деривати отъ нафтописти на Алѣксѣе Халипей Джаксонъ, инженеръ, английски поданикъ.

2. Второ четене законопроекта за допълнителни извън-бюджетни (свърхсметни) кредити къмъ редовния бюджетъ на държавата за 1923/924 финансова година на обща сума 118.020.000 лева.

3. Второ четене законопроекта за обмѣняване всички касови бонове и банкноти, печатани въ Петроградъ, Берлинъ и пр.

4. Второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за търговско-индустриалните камари.

5. Първо четене законопроекта за дружествата със ограничена отговорностъ.

6. Първо четене законопроекта за измѣнение и допълнение закона за амнистията отъ 10 януарий 1924 г.

7. Предложение за одобрение постановленията на Министерския съветъ, съ които се разрешава на игумена на Св. Рилска обител да сключи договоръ съ дружеството „Българска горска индустрия“ за даване на концесия експлоатацията на рило-монастирските гори.

8. Одобрение предложението за даване лична народна пенсия и еднократен даръ на писателя Стоянъ Михайловски, Антонъ Страшимировъ и др.

9. Първо четене законопроекта за измѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 1, 8, 10, 11, 12, 16 и пр. отъ закона за народното просвѣщение.

Които отъ васъ приематъ този дневен редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 18 ч. 50 м.)

Подпредседатели: { **Н. НАЙДЕНОВЪ**
Д-ръ Б. ВАЗОВЪ

Секретарь: **И. ТЕРЗИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ**

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

Отпуски, разрешени на народните представители: Станчо Стояновъ, Димитъръ Тодоровъ, Адамъ Нейчевъ, Стефанъ Гочевъ, Пендо Стойчевъ, Дѣлчо Тодоровъ Гоговъ, Проропи Йоловъ, Георги Пѣевъ, Върбанъ Николовъ, Тончо Велиновъ, Петъръ Пенчевъ, Стефанъ Чолаковъ, Грую Тодоровъ, Александъръ Пиронковъ, Михаилъ Моновъ, Стефанъ Чахъровъ, д-ръ Найдень Кормановъ, Пани Ивановъ, Бончо Тотковъ, Андрей Ляпчевъ, Койчо Петровъ, Лачо Недѣлковъ. Велико Стефановъ, Господинъ Продановъ; неразрешенъ на Василь Парасковъ 1233

Законопроекти:

1) за признаване права на индустриална концесия за производство на захаръ на Чарльс В. Ан-

дрюсъ и за захаръ на Димитъръ Байновъ (Съобщение) 1233
2) за признаване права на индустриална концесия за производство на циментъ на акционерното дружество „Крумово“ (Съобщение) 1233
3) за признаване за лѣкарска и магистерска служба прослуженото време презъ войната 1915—1918 г. на ония лѣкари и аптекари, които като студенти-медици и помощници-аптекари съ изпълнявали лѣкарски длъжности и аптечни служби (Съобщение) 1233
4) за допълнение на чл. 125 отъ закона за опазване общественото здраве (Трето четене) 1234
5) за измѣнение и допълнение на закона за внощния кредитъ при Българската народна банка (Трето четене) 1234

Стр.

Стр.

- 6) за признаване права на индустриална концесия за добиване и рафиниране на минерални масла и тѣхнитѣ деривати отъ нефтописци на Алфредъ Халидей Джаксонъ, инженеръ, английски подданикъ отъ гр. Лондонъ (Второ четене) 1235
- 7) за обмѣняване всички касови бонове и банкноти, печатани въ Петроградъ, Берлинъ, Лайпцигъ, Мюнхенъ и Лондонъ, пуцани въ обръщение въ разни времена отъ Българската народна банка (Второ четене, прочитане заглавието на законопроекта и изпратенъ въ комисията) 1235
- 8) за отмѣнение на закона за измѣнение и допълнение на избирателния законъ, гласуванъ отъ XIX-то Народно събрание, III-та редовна сесия, 56 заседание, държано на 23 февруарий 1923 г., обнародванъ въ брой 297/1923 г. на „Държавенъ вестникъ“. Предложение на народнитѣ представители: Д. Нейковъ, К. Пастуховъ, А. Цанковъ, И. Руневски и др. (Съобщение) 1251
- 9) за измѣнение и допълнение на закона за амнистията отъ 5 януарий т. г. (Съобщение) 1251
- 10) за дружествата съ ограничена отговорност (Съобщение) 1252

Предложения:

- 1) за приемане на държавна служба минния инженеръ Евгени Павловичъ Непокойчигски (Съобщение) 1233
- 2) за одобрение постановлението на Министерския съветъ, съ които се разрешава на игумена на Св. Рилска обителъ да сключи договоръ съ дружеството „Българска горска индустрия“, за даване на концесия експлоатацията на Риломонастирскитѣ гори (Прочитане, разискване и изпратено въ комисията) 1240
- 3) за даване лична народна пенсия и еднократенъ даръ на писателитѣ: Стоянъ Михайловски, Ан-

тонъ Страшимировъ, Кирилъ Христовъ, Димитъръ Ивановъ (Елинъ-Пелинъ), Георги П. Стаматовъ и на художника Александъръ Божиновъ (Прочитане и решение да се изпрати въ комисията) 1249

Питания:

- 1) отъ народния представителъ Георги Косовски къмъ министра на войната относително издаденото отъ нѣкои околийски началници окръжно до общинскитѣ кметове да не издаватъ удостоверения на младежи, членове или съмишленици на Българския земеделски народенъ съюзъ, за постъпване на служба въ армията, жандармерията и пограничната стража и пр. (Съобщение) 1233
- 2) отъ народния представителъ Кръстю Пастуховъ къмъ министъръ-председателя и министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве относително уволнението на председателя на софийската общинска комисия Иванъ Плючаковъ (Съобщение) 1234
- 3) отъ народния представителъ Цочо Братановъ къмъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти относително отказа на фабрикантитѣ на захаръ да сключатъ договори съ цвеклопроизводителитѣ и пр. (Отговоръ отъ министъръ-председателя А. Цанковъ) 1234

Сесия:

- 1) решение за продължение сесията на Народното събрание до 8 май н. г. вкл. (Приемане) 1235
- 2) указъ № 6 отъ 28 мартъ н. г. за горното продължение на сесията (Прочитане отъ министъръ-председателя А. Цанковъ) 1235

Комисия.

- Искане отъ Социалдемократичката парламентарна група да се замѣни членътъ въ бюджетарната комисия Димитъръ Нейковъ съ Петъръ Алековъ (Приемане) 1251

Дневенъ редъ за следущето заседание 1252